

Folclorul evreiesc

Creația orală a poporului evreu, transmisă de la o generație la alta, paralel cu creația în scris, se încadrează în folclorul popoarelor în mijlocul cărora au trăit evreii în toți anii răspîndirii. În multe domenii se observă o împănare reciprocă, dar există trăsături caracteristice folclorului evreiesc asemenea „cului” folcloric specific oricărei zone culturale. Folcloriștii încearcă să aprofundeze tocmai acest caracter specific, să studieze procesele de „iudaizare” a tradițiilor exterioare și să stabilească pe această cale însușirile poporului evreu.

Literatura orală a însoțit, paralel, în toate generațiile, literatura noastră scrisă, iar una s-a inspirat de la cealaltă. Literatura biblică (inclusiv narațiunile din Thora, legende cuprinse în cărțile istorice, nuvele independente, ca „Meghilat Ruth” și „Meghilat Ester”, cărțile de înțelepciune și de poezie) s-a inspirat mult din creația orală a întregii zone de cultură (Aram-Naharin Mesopotamia, Canaan). După canonizarea scrierilor sfinte, înțelepții noștri au făcut o distincție între aceste scrieri și tot ce li s-au adăugat (comentarii, explicații) — care au fost numite „Thora shebal pe” (învațătură „a-lă”), Versetul din cartea Semot 34—27. „Potrivit cuvintelor am făcut cu tine legământul” — a fost interpretat (Ghitin 60—2) în felul următor: „N-ai voie să scrii cuvintele spuse oral”.

Abia după eșecul răscoalii lui Bar-Kohba și hotărârii autoritare a lui rabi Akiva (sec. II) a fost anulată interdicția de a transcrie creațiile orale. Literatura creată de Tanaim și Amorim (Legenda talmudică și midrașică) constituie o comoră de folclor evreiesc antic, transmis pe cale orală timp de secole, înainte de a fi formulat și redactat în scris; majoritatea în aramaică — limba poporului de atunci.

Un bogat material folcloric s-a păstrat și în cărțile care nu au fost canonizate și n-au ajuns la noi în limba ebraică: așa-numitele apocrife, scrierile lui Philon și Iosefus.

Majoritatea folclorului post-midrașic a fost creat în limbile vorbite ale comunităților evreiești din țările răspîndirii: dialecte arabe — în zona culturală a Islamului, ladino — în zona culturală a Mării Mediterane, idiş — în zona culturală din răsăritul Europei, aramaică — la evreii din Kurdistan, etc. Creațiile populare în aceste limbi, bazate pe scrieri religioase (rugăciuni, cărți de morală, legende cu caracter religios, creații cuprinse în cărțile de rugăciune pentru diferitele sărbători ale anului): sau creațiile în care predomină ele-

mentul laic (narațiuni distractive, povești, cîntece de leagăn, de dragoste, de doliu, proverbe cu caracter profesional etc.) — toate aceste creații se inspiră din vechea tradiție evreiască, atât în ce privește acțiunea, cât și în ce privește expresiile ebraice, sau figurile biblice.

Povestirile populare ocupă un loc central în folclorul comunităților evreiești. Facem o distincție între diversele lor categorii.

Povestiri fantastice. Influențate în mare parte de creația populară a zonei culturale respective, povestiri care poartă puține semne de iudaizare. Ele au fost răspîndite mai ales printre comunitățile răsăritene, dar precum au dovedit culegerile editate de IWO, au existat asemenea povestiri și la vorbitorii de limba idiş.

Legenda, a cărei acțiune se petrece într-un loc anumit și într-o epocă definită. În afară de amplificarea narațiunilor biblice și talmudice, în majoritate actualizate la împrejurările de viață ale societății respective (cu multe anacronisme), această categorie cuprinde și multe legende locale. Eroii din aceste legende au, în parte, un caracter general evreiesc (Elia Hanavi, Rambam, Rași), iar în parte au un caracter local (Maharal din Praga, rabi Haim Finto din Maroc, rabi Abdala Sumah din Bagdad, rabi Saleh Shabazi din Yemen, etc.). Motivul dominant al acestor povestiri este cel supranatural: salvarea miraculoasă a unei comunități evreiești de către un înțelept — erou popular, făcător de minuni și cabalist. Cîțiva dintre eroii locali din ultimele secole au devenit eroi ai întregului popor, ca, de pildă, rabi Israel Bal Sem-Tov — întemeietorul hasidismului din răsăritul Europei; rabi Haim ben Atar, autorul cărții „Or Hahaim”, originar din Maroc. Întîlnim și figuri clasice de eroi: regele Sloimo, judecătorul înțelept, Herșele din Ostropol — evreul inteligent care găsește o soluție în orice situație complicată, Djuha — prostul naiv și alții. Acestor eroi li se atribuie fapte povestite în zona culturală respectivă, referitoare la nevreri (Harun-El-Rashid, Hogeia Natzar-E-Din, baronul Muenchhausen, etc.).

Povestirile despre „Înțelepții din Helem” conțin, de pildă, multe elemente din materialul care circula în Grecia, Germania și Anglia. În centrul legendelor hasidice ale evreilor din răsăritul Europei se află, în majoritatea cazurilor, un rabi (tzadik), iar faptele sale miraculoase constituie baza acțiunii fantastice. Eroul adevărat al acestor legende, chiar dacă nu apare pe primul plan, este însă omul simplu („hasidul” în accepția inițială a cuvîntului): rugăciunile sau faptele lui care nu se încadrează în prescripțiile cultului, sînt mai curînd acceptate de Dumnezeu.

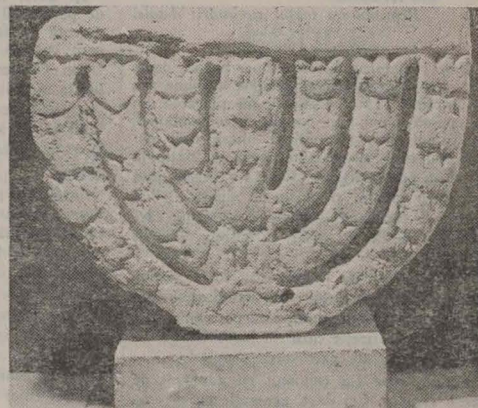
Doar un mic număr de povestiri hasidice, ca de pildă cele ale lui rabi Nahman din Braslav, poartă amprenta unei creații individuale.

Fabula slujește, în majoritatea cazurilor, tendințelor moral-educative. Fabula este un mijloc de a transmite ascultătorilor, cu ajutorul unei povestiri atractive și pasionante, în aparență detașată de lumea înconjurătoare și problemele ei, o morală cu un caracter actual. Povestea în sine se referă, de regulă, la plante (fabula lui Iotam din Tanah) sau la animale (fabule despre vulpe, în literatura talmudică-midrașică). În scrierile tirzii întîlnim mai cu seamă parabola, în care eroii sînt oameni (parabolele înțelepților noștri „Mislei malahim”). Aceste creații există atât la evrei, cât și la alte popoare, sub forma unor povestiri de sine stătătoare, iar numai prin actualizarea lor și prin adăugarea moralei, ele se transformă în fabule. Majoritatea predicatorilor au luat aceste fabule de-a gata, în afară de rabi Iacov Kranz (Maghidul din Duhna), sau rabi Iosef Haim din Bagdad. Multe din fabulele lor au intrat în literatura orală ca opere independente.

Povestirea populară realistă (inclusiv anecdota și gluma) a fost culeasă (mai ales în zona de cultură din răsăritul Europei) în mai mare măsură decît alte categorii folclorice. Totuși, încă nu s-a făcut o sinteză, pe baza umorului evreiesc, prin compararea versiunilor atestate la diferite comunități din răsărit și din apus.

O mare parte a anecdotelor evreiești nu pot fi înțelese fără cunoașterea tuturor izvoarelor tradiționale, pe lingă fondul lor social. Anecdotele internaționale capătă, la povestitorul evreu, un caracter talmudic și midrașic foarte specific.

Menora din piatră cioplită datînd din secolul al II-lea al erei noastre. Piesă unică, descoperită într-o veche sinagogă din Tiberias.

În legătură cu un psalm al lui David

Versetul 1. *Conducătorului corului. Pe uria: „Teascurile...?” „Un psalm al lui David”.*

În titlul psalmului 8 („Lauda lui Dumnezeu, care a făcut pe om stăpîn peste natură”) nu găsim nimic deosebit față de titlurile altor psalmi, în afară de cuvîntul „Teascurile” (?), care ne arată melodia după care urma să se cînte psalmul la serviciul divin de la Templu. În textul ebraic, cuvîntul tradus de noi prin „teascuri” este termenul *ghitilim*. Mult timp s-a crezut că acest termen indica o melodie cîntată la culesul viilor și pe care lumea ebraică antică o cunoștea foarte bine. După cele ce aflăm în cartea Judecătorii IX.27, Isaia XVI, 10 și Ieremia XXV. 30, ebreii, ca mai toate popoarele vechimii, aveau numite cîntece potrivite pentru culesul viilor.

Versetul 2. *Doamne, Dumnezeu nostru, cînt de slăvit este numele Tău peste tot pămîntul, căci Tu ai revărsat marea Ta peste ceruri prin gura pruncilor și a celor ce sug. Tu ai întemeiat puterea Ta în ciuda potrivnicilor, pentru a pune la tăcere pe cel dușman și ranchiunos.*

Cu cuvinte minunate! Așa de înalte sînt ideile textului, încît ele te cuceresc. Psalmistul arată că natura ce ne înconjoară este așa de măreț întocmită, încît și pruncii și chiar sugăci o mărturisesc.

Versetele 4—5. *Cînd privești cerul, lucrul degetelor Tale, luna și stelele pe care Tu le-ai făcut... Ce este omul, ca să-ți amintesci de el? Și fiul omului, să îți seama de el?*

Tot omul care privește cerul instelat, oricît ar fi de nepoet, nu se poate să nu simtă

degetul lui Dumnezeu, marele arhitect al universului! Ce înseamnă omul în toată această mașină gigantică, ce se învîrtește cu atîta măiestrie! Bietul om nu este decît un surub aproape invizibil în acest angrenaj urias!

Privirea cerului instelat i-a dat prilejul filozof Kant să spună că acest univers nu este opera întîmplării, ci, dimpotrivă, este lucrarea unei înțelepciuni, cea mai înaltă cu putință, deci a lui Dumnezeu.

Versetele 6—7. *Tu l-ai făcut aproape deopotrivă cu ființele cerești și l-ai înclinat cu slavă și cu cinste. Tu i-ai dat putere peste lucrurile minților Tale și ai pus totul sub picioarele sale.*

Din toate roțițele acestui mare univers, șurubul cu numele de om este acela căruia Cel preainalt i-a dat o putere specială peste toate celelalte făpturi ale sale: l-a făcut conducător peste toate creaturile lui. Da, singurul omul, prin creație, a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, deci aproape de făpturile cerești. Prin natura cu care l-a înzestrat Dumnezeu, omul s-a putut ridica ușor peste celelalte creaturi. Numai că el a folosit și folosește încă în rău însușirile cu care a fost dotat. De le-ar fi utilizat în bine, am fi avut chiar aici, pe pămînt, împărăția lui Dumnezeu.

Versetul 10. *Doamne Dumnezeu nostru, cînt de mărit este numele Tău peste tot pămîntul.*

Aceste cuvinte mărețe, cu care a început psalmul 8, ele îl și încheie, cu un refren al imnului de preamărire al lui Dumnezeu Atotputernicul.

PAN

Cine este evreu?

Peste o mie de rabini și alți slujitori de cult au luat parte la adunare convocată de către rabinatul statului Israel spre a dezbate punctul de vedere tradițional al noțiunii de evreu. În ultimii ani, în această chestiune s-au purtat vii discuții, emiîndu-se păreri diferite.

În cuvîntul de deschidere al adunării, Șef rabinul Israelului, Rișon leziion Itzhak Nissim a spus că în această privință nu se poate face nici o distincție între religie și naționalitate. „Noi sîntem o națiune care avem o singură religie iar această religie aparține doar unei singure națiuni. Același vorbitor a mai spus: „Nu pot exista criterii diferite, unele aplicabile în Israel și altele în Diaspora”.

Șef rabinul așkenazit Isser Untermann a arătat că „evreul este acela care s-a născut dintr-o mamă evreică sau acela care a adoptat în mod dezinteresat religia mozaică și a trecut la iudaism potrivit prescripțiilor rituale. Dacă mama este neevreică atunci copilul nu poate fi considerat evreu”.

Teatrul de Comedie în Israel

De curînd a revenit din Israel ansamblul Teatrului de Comedie din București după turneul cu piesele „Rinocerii” de Eugen Ionescu și „Seful sectorului suflute” de Alexandru Mirodan. Prezența ansamblului românesc a constituit un eveniment artistic de prima mînă, iar cele aproape 30 de spectacole date în diferite orașe ale țării, un succes deplin. Concluzentă în această privință este nota apărută în ziarul „Viața noastră” sub semnătura d-lui Zeev Ben Chaim, „La plecarea Teatrului de Comedie”, pe care o reproducem integral.

„Viziia Teatrului de Comedie din București a însemnat, pentru o bună parte din publicul spectator de limba română, un neprețuit prilej de a trăi momente de teatru viu, de excelentă calitate, la un nivel artistic superior.

Ne așteptasem însă la acest succes. Repu-tația Teatrului de Comedie a trecut granițele țării românești, obținînd răsunaătoare succese de critică, din partea celor mai exigenți oameni de teatru. La Teatrul Național din Paris, în 1965, Sindicatul criticilor dramatici a ales drept cel mai bun spectacol dramatic al Festivalului pe cel prezentat de Teatrul de Comedie din București, „Troilus și Cressida” de Shakespeare. În cei 8 ani de existență, acest teatru a obținut numeroase premii, atât în țară cît și în străinătate.

În ce constă calitatea acestei valoroase scene românești? În primul rînd, din reper-toriul ei respiră o profundă înțelegere pentru problemele omului de azi. Un teatru care prezintă „Fizicienii” lui Dürrenmatt și „Rin-

nocerii” lui Ionescu se recomandă de la sine. La fel, un teatru care, ca Teatrul de Comedie, promovează dramaturgia autohtonă cu atîta generozitate, este un factor de cultură de mîna întâi. Fiecare premieră e o aventură îndrăzneață.

În sfîrșit, Teatrul de Comedie din București se clasifică și prin valoarea interpretării. Amîndouă spectacolele oferite de distinși oaspeți s-au caracterizat prin finețea interpretativă a actorilor, cu renunțarea totală la efecte efemere. Vizionarea jocului lor se face, de cele mai multe ori, însoțită de o puternică emoție artistică.

Semnatarul acestor rînduri și-a rezumat impresiile despre „Seful sectorului suflute” de Al. Mirodan în felul următor: „Teatrul de Comedie din București ne-a dăruit o seară amuzantă de teatru românesc ușor, dar de excelentă calitate, în interpretarea nede-zimțată a minunatului Radu Beligan și a cîtorva colegi, deosebit de prețioși.”

Iar despre „Rinocerii” a scris: „Spectacolul oferit de Teatrul de Comedie din București a fost un dar prețios pentru toți iubitorii de teatru bun din Israel. Eugen Ionescu fiind de origine română, se poate spune că am avut prilejul să aplaudăm din nou geniul teatral românesc, pe planul dramatic, actoricesc și regisral”.

Am dori ca emeriții actori români, întorcîndu-se acasă, spre familiile lor, spre noile lor atribuții, să ducă cu ei certitudinea și satisfacția împlinirii misiunii lor: ne-au cucerit!...

Iacob Groper — așa cum l-am cunoscut...

Recent s-au împlinit doi ani de la moartea poetului Iacob Groper. La Tel-Aviv a avut loc o seară închinată memoriei sale, la care, între alții, a luat cuvântul fostul redactor al paginii noastre ebraice, prof. dr. Ezra Fleischer, de la universitatea ebraică din Ierusalim.

Reproducem textul cuvântării d-sale.

Despre maestrul Iacob Groper poetul, omul de literă, s-ar cuveni să căutam a spune azi, la împlinirea a doi ani de la plecarea lui de printre noi, un cuvânt neconvențional, neobișnuit, nou și înaripat, după cum neconvențional, neobișnuit, nouă și înaripată i-a fost personalitatea. Cum s-o facem însă noi, care gândim și grăim în tiparele obișnuite ale cotidianului banal și care ne căzim, atât de des în zadar, să definim zilnicul și obișnuitul?

Pe Iacob Groper l-a cunoscut foarte puțină lume. Poetii adevărați sînt întotdeauna singuri și necunoscuți, chiar dacă par din contra — și așa era firește cazul la Iacob Groper — sociabili, volubili, extroverți, populari.

Puțină lume l-a cunoscut cu adevărat pe Iacob Groper. Cei de o generație cu el erau totdeauna prea contemporani pentru ca să-l poată vedea rupt de propria lui — atât de bizară — biografie și cu atât mai virtuos, rupt de propria lor biografie. Undeva se intersectau hotare și se bruscău; adesea nimic nu desparte pe oameni mai mult decît drumurile bătătorite împreună. Cu generațiile de mai tirziu nu se mai poate avea contact de ansamblu în România ultimelor decenii. În relații personale, Iacob Groper era insistent, adesea copleșitor, obositor cîteodată în importanță, exagerată mult, pe care o acorda anumitor idei care-i deveniseră, la bătrînețe, obsesii. Nu era tipul care, cum se spune, are „priză” la tineret. Setos — ca toți poeții și, poate mai mult decît toți poeții — de contacte, el avea rareori tactul necesar culturii și îngrijirii cu moderație și calm a legăturilor realizate. Exasperat adesea de singurătatea tragică în care-și trăia zilele, el reușea numai cu greu, și nu totdeauna, să stăvilească harul copleșitor de recunoștință pe care-l revărsa peste cel care-l mintuia, măcar pentru scurt timp, din iadul firii cu sine însuși.

Cei care i-au fost aproape în ultimii ani, sau în ultimele decenii, cred că-i pot număra pe degetele de la o singură mînă și numai sentimentul de a fi avut șansa să mă număr printre aceștia puțin mă face să mă încumet să vorbesc despre el acum cu sinceritate, deschis și de la distanță pe care numai adevărata apropiere ți-o conferă și asigură cu adevărat.

Nu cred că am căderea să apreciez valoarea poeziei lui Iacob Groper; nu știu deloc care este etalonul după care se măsoară poezii și nu știu care sînt clasele în care se categorisesc. Sînt însă sigur că am înfîlțit în Iacob Groper cel mai interesant, cel mai inspirat, cel mai complex și cel mai frumos spirit din cîte mi-au fost hărăzite să văd în viață. Iacob Groper a fost precis cel mai poetic poet pe care l-am cunoscut. El nu era ceea ce se numește o personalitate puternică. Lîngă el nu te simțai obligator mic și neînsemnat. El nu vorbea în declarații, nu formula idei apodictice menite să ocîrmuiască omeneirea desorientată. El nu bătea cu pumnii în masă și nu sfida pe cei de alte păreri. El nu cunoștea totdeauna ade-

vărul unic și imuabil și nu se considera infailibil. Din contra, Iacob Groper avea înfăptuit o doză pronunțată de modestie naivă, curată și autentică, o sfilăcă, laolaltă cu inteligența sa subtilă și înaripată, îl făcea să privească cu îndoaială totul, inclusiv propria-i persoană.

Își avea, firește, și sfilăca aceasta — atât de paradoxal combinată cu apariția sa cor-de-paradoxal combinată cu apariția sa cor-potentă — farmecul ei, dar nu ea era cea care cucerea. Ceea ce captiva mai ales la Iacob Groper era feerica — așa zice acrobatică activitate cerebrală pe care o întreține în sine, ca un perpetuum mobile, fără încetare, fără întrerupere, fără eclipse și în veci la același nivel de intensitate și tensiune.

Iacob Groper a fost precis cel mai activ creier pe care l-am înfîlțit vreodată. La el nu trebuia să „prini o zi bună” ca să „fie în formă”; la orice oră îl înfîlțeau și oriunde, îl găseai la fel, cum se spune, „în vervă”, la fel de inspirat, preocupat de probleme majore și scăpînd în formulări unice, luminoase, înaripate, multicolore. El intuia problemele cu o dexteritate măiastră și le conferea echilibrul și armonia în definiții virtuozitate, chiar dacă nu le rezolva, căci nu se credea ținut să le rezolve.

Dar, mai mult decît prin potențialul cerebral și mai mult decît prin talentul inegalabil de formulare, cucerea personalitatea lui Groper prin esențele poetice ale gândirii lui. Zic dinadins „esențele poetice” pentru că vreau să includ în această formulă o gamă largă de calități pe care inteligențele mari nu le posedă de cele mai multe ori. Gîndirea lui Groper nu sclipea ca oțelul. Cîmîngia ca mătasea: ea cînta în game minore, avea culori de acuarală și era frumoasă și caldă ca pînă. Potențialul uriaș de gîndire îi era secundat — rar lucrul! — de un potențial la fel de uriaș de iubire, de iubire modestă, sentimentală, sfilăcă, naivă, tragică, încăpățînată. Și neapărat, vreau să zic neîndreptățită, vreau să zic neîmpărțită, nejustificată.

Cel Atotputernic singur știe cum au reușit să conviețuiască pașnic aceste două elemente îndeobște opuse, contrarii, în sufletul lui Iacob Groper. Fapt este că au conviețuit și încă într-o armonie luminoasă, plină de lirism, plină de umor, plină de poezie. Peste turbulențele neliniște a intelectului vesnic treaz și creator, cîntau viorile în Iacob Groper și armonia bizară a acestui neobișnuit duet, ea era cea care-l fermeca pe ascultător.

Cel care-l asculta pe Iacob Groper, oricînd, oricît și oriunde, ieșea de la el îmbogățit spiritualmente. Cunoșc, fără exagerare, sute de poeți și de intelectuali valoroși, dar fraza asta nu o pot spune decît despre unul singur dintre ei.

Ceea ce a fost cu adevărat neobișnuit și unic în Iacob Groper cred că a pierit acum doi ani. Generațiile care vin și care o să-l cunoască cel mult din scrierile lui și vor putea închipui, născut, cine a fost Iacob Groper — poetul, intelectualul, omul. Cantități uriașe de valori și frumuseți a înghițit poporul cotropitor al secolului nostru; generația noastră cu greu are răgazul să întocmească inventarul celor pierdute. Dar dacă memoria lui Iacob Groper a reușit totuși să ne aducă pe toți, astăzi seară, aici, poate sîntem îndreptățiti să credem că lumina lui nu s-a irosit în zadar. Undeva, în adîncurile sufletelor noastre, mai vibrează, totuși, în surdină, ca totdeauna, coardele harpei sale.

Oratoriul Auschwitz

La 16 aprilie 1967, în timpul solemnității care s-au desfășurat pe locul fostului lagăr de exterminare de la Auschwitz, asistența a ascultat o operă nouă, care a răscolito-pînă la adîncurile inimii. *Dies Israh. Auschwitz Oratorio*.

Cu toate acestea, majoritatea celor de față nu aveau urechea obișnuită cu asemenea mijloace de expresie muzicală, în care stridentele, discordanțele sînt folosite pentru a sugera o realitate îngrozitoare, fantastică. Această muzică, aceste cînturi, multimea venită în număr mare și care, captivată, fredona înfiorată, totul, întreaga ambianță a impresiei profund, lăsînd impresii de neuitat. Nu e pentru prima dată cînd o muzică a fost creată special pentru asemenea împrejurări comemorative. Darius Milhaud s-a distins în acest gen cu *Castelul de foc*. Mulți ani despart însă aceste două mari opere.

Compozitorul Penderecki a simțit în mod imperios necesitatea de a compune o operă pe care s-o dedice victimelor de la Auschwitz. Acest tinăr compozitor (azi în vîrstă de 35 ani) și-a adus deja contribuția prin arta sa compunînd, în 1961, o operă închinată amintirii victimelor de la Hiroshima (operă distinsă de *Tribuna internațională a compozitorilor*, un organism al UNESCO). Compozitorul, dîncolo de experiența sa muzicală, ține ca muzica să fie utilă și utilizată sub o formă care depășește cadrul tradițional al concertelor publice.

Opera amintită e scrisă pentru soliști vocali, cor și orchestră. Penderecki a compus muzica sa juxtaponînd pasaje din Biblie, din scrierile tragice grece și strofe din poezii contemporane. Pentru considerente proprii activității sale de creator, el a tradus totul în latină: spre a realiza această impresie de supranatural, compozitorul a recurs la o limbă ce nu este utilizată în comunicarea de toate zilele.

Oratoriul este compus din trei părți: În prima, *Plîngerea*, corul este acoperit de zgomotul asurzitor al instrumentelor de percuție, în care vocile se pierd — nu se mai aud decît plîsete și gemete și din nou solista, a cărei voce stranie și frumoasă sugerează o barcă purtată la voia întâmplării de valurile și curentele oceanului întunecat. Durerea, care a întrecut paroxismul, nu mai e durere. Ea nu mai e nimic. E disperarea totală. E vidul. E lagărul morții.

Pentru a sugera *Apocalipsul*, compozitorul a utilizat vocea unui bas, iar ca să redea climatul neomesc și supraomnesc, compozitorul nu ezită să folosească alarma sirenei și lanțurile care, odată, vor fi sfărîmate.

Aceste nopți îngrozitoare îi urmează *Deșteptarea*, apoteoză la care sînt utilizate vocile sopranei, a tenorului și a basului.

La versurile poezilor Wladyslaw Bronevski și Tadeusz Rosewicz, compozitorul le-a asociat pe ale lui Louis Aragon:

„Lîmă foamei și a sorții, sfîrșit înfiorător:
Nici Christ n-a cunoscut acest drum
îngrozitor:

Nici acest interminabil divorț sfîșietor
Al sufletului omesc de univers
neomesc.”

(Le Musée Grévin, 1948).

... și de asemenea Paul Valéry:

„Vinul încetează. Trebuie să încercăm
— a trăi.”

Opera aceasta, compusă mai mult pentru tineri decît pentru vîrstnici, este de o calitate excepțională și impresionează profund.

NOUL PORT DUNĂREAN ORȘOVA

La Orșova continuă în ritm susținut construirea noului port la Dunăre. Proiectarea, cit și execuția acestui obiectiv revin unităților specializate din țară.

Lucrările care se desfășoară în prezent și cele viitoare vor începe curînd amenajarea unei platforme cu un front de acostare de 700 metri, a liniilor ferate și drumurilor de acces, în lungime totală de circa 5 km., precum și instalații de dirijare a traficului naval, rutier și feroviar. Pe o lungime de o jumătate de km. se vor crea căile de rulare pentru macarale și alte utilaje destinate mecanizării operațiunilor de încărcare și descărcare a mărfurilor. În apropierea stației C.F.R. se va ridica o modernă gară iluvială, prevăzută cu toate dotările menite să asigure un confort ridicat. De asemenea, vor fi construite clădiri pentru serviciile de exploatare tehnică și comercială.

MODERNIZĂRI DE DRUMURI ÎN DOBROGEA

Planul de modernizare a rețelei drumurilor naționale pe acest an, în Dobrogea, prevede modernizarea drumului național nr. 22 între Brăila și Măcin, terminarea lucrărilor pe artera de legătură a aeroportului M. Kogălniceanu cu orașul Constanța, precum și transformarea în autostradă a drumului național nr. 2 Vadul Oii-Constanța. De asemenea, vor începe lucrările de punere în folosință a autostrăzii D.N. nr. 39 Constanța-Mangalia.

10 000 DE AUTOVEHICULE

De pe banda de montaj „Automecanica” din Mediaș a coborît cel de-al 10 000-lea autovehicul produs aici. Uzina a înscris pînă acum în palmaresul său 20 de tipuri de autoutilitare, folosite la transportul de pînă, lapte, preparate de carne și alte mărfuri, autostropitoare, furgoane frigorifice, semiremorci — furgon de 8 tone, destinate transportului mobilei, autocisterne de lapte etc. Față de anul 1965, volumul producției acestor autovehicule s-a dublat. Anul acesta, gama produselor se va lărgi cu alte tipuri perfecționate de autoutilitare, printre care semiremorci de combustibil de 10 000 litri și o familie de semiremorci pentru industriile de confecții, alimentară și de mobilă.

Carnet

DESPRE GOLEMUL DIN PRAGA

Într-un articol apărut într-un număr recent al revistei „Contemporanul” („Fantastic și senzațional”), scriitorul Al. Philippide prezintă cititorilor legenda Golemului din Praga. Autorul face acest lucru utilizînd romanul cu același titlu al lui Gustav Meyrink (1868—1932). Reproducăm un fragment din acest articol.

„Motivul romanului este o legendă răspîndită în cartierul evreiesc din Praga. Ea datează din veacul al șaptesprezecelea. Se spune că pe acele vremuri un rabin bătrîn și priceput în tainele Cabalei își plămă-

ise din lut un omuleț care se putea mișca și putea pricepe ordinele stăpînului. Viața acestui om de lut, a acestui Golem, era legată de o formulă magică scrisă pe un pergament fixat de cerul gurii. Bătrînul rabin se slujea de Golem ca de un servitor pentru curățitul casei lui și al sinagogiei. În fiecare seară îi scotea din gură pergamentul și omulețul, pînă a doua zi, cădea în nesimțire. Însă iată că într-o seară, cînd rabinul a vrut să scoată formula fermecată, Golemul deodată s-a enfurat, a început să zăbovească și să dea cu pumnii, a ieșit afară pe ușițele ghetto-ului și a făcut tot felul de poze, pînă ce stăpînul său l-a prins și l-a nimicit,

distrugeînd și pergamentul cu vorbele magice.

Mi-a plăcut să citesc „Golemul” lui Meyrink de două ori: odată, pentru simpla delectare a lecturii, iară să mă gîndesc numădeci la tehnica construcției. Și pe urmă, mi-a plăcut să desprind din acest conglomerat de scene, de personaje și de peripecii stranii, procedeele cu care Meyrink a construit pe legendă fantasticul lui roman.

În cartierul evreiesc din Praga legenda Golemului a dat naștere unei superstiții. Se spune anume că slujitorii magici ai rabinului de pe vremuri aveau iarăși pe ușițele cartierului din treizeci și trei în treizeci și trei de ani. Apariția lui este în-

sofîită întotdeauna de nenorociri și se împlinire cu dăruire. Golemii la înfățișarea unui individ spin, galben la față, cu ochi încrucișați și îmbrăcați în haine de modă veche, cum se purta pe la 1600.

E lesne de văzut ce subiect bogat oferă această legendă unui talent inclinat spre fantastic. Spiritul rădăcitor al Golemului se întoarce în viață, la anumite epoci, pentru a se încarna. Unul din personajele romanului, un păpușar bătrîn, crede chiar că ceea ce caută să se încarneze este gîndul bătrînului rabin în clipa în care îl gîndise viu pe Golem.”

Autorul articolului duce mai departe analiza romanului lui Gustav

Meyrink, despre care afirmă că a știut să se ferească de fantasticul absolut, păstrînd totdeauna legătura cu viața și cu realitatea de toate zilele.

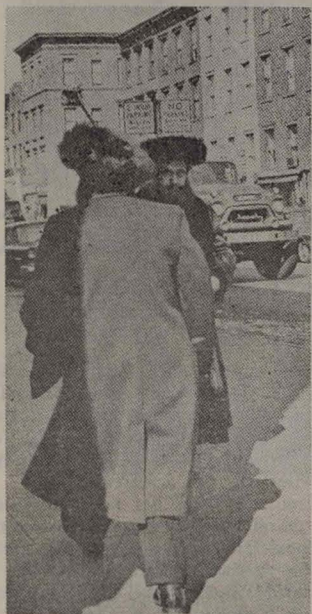
CĂRȚI ALE COLABORATORILOR NOȘTRI

În Editura pentru literatură universală a apărut în traducerea colaboratorului nostru Ezra Alhasid, romanul scriitorului mexican Mariano Azuela, „Cei din vale”.

La Tel Aviv a apărut volumul de versuri al lui Alexandru Shiegeblat, fostul redactor al paginilor noastre idiş, volum intitulat „Umruke oisies” („Slove neliniștite”).

Hasidimii din Williamsburg

Patruzești de mii de evrei originari din Europa răsăriteană trăiesc în acest cartier din Brooklyn (New York). Bratzlav, Belz, Wisho, Lubavicz, Satu Mare, întreaga Europă hasidică e reprezentată aici.

Băcanul nu oferă decât alimente „kașer”, iar simbăta, toate magazinele sînt închise. Viața modernă nu se manifestă decât prin prezența unor aparate de utilitate religioasă: un mecanism care stinge automat luminile vineri seara, la o oră fixată dinainte. Hasidimii din Williamsburg trăiesc fără ascensor, fără televizor și nu manifestă prea mare interes pentru actualitate. Ei vorbesc un idiş presărat ici-colo cu cîte o vorbă englezească. Trăiesc mai bine, sau mai rău, dar ce importantă are? Sabatul le oferă tuturor aceeași tihnă.

Cei mai numeroși sînt hasidimii din Satmar. Rabinul lor, Ioiș Teitelbaum este unul dintre puținii conducători hasidici din Europa răsăriteană care au reușit să supraviețuiască marii catastrofe.

De n-ar fi cele cîteva indicații în engleză din vitrinele magazinelor, te-ai putea crede reîntors în trecut, în vreun oraș din Galiția, sau din Ungaria. Bărbații poartă barbă, copiii peruciuni. Un băiat, purtînd sub braț un voluminos tratat talmudic, se îndreaptă spre Heder. Aici, gesturile și figurile îți evocă la tot pasul trecutul.

meridiane

Evreii din India

Într-un număr anterior am relatat despre cea de-a 400-a aniversare a sinagogii din Cochîn — India. În cinstea acestui eveniment, poșta indiană a emis un timbru comemorativ special, iar d-na Indira Gandhi a onorat cu prezența ei venerabilul edificiu.

Presa din New Delhi a relatat cu lux de amănunte aceste manifestări, amintind că stabilirea evreilor pe coasta Malabar datează de milenii.

În adevăr, încă pe timpul regelui Solomon, navigatori și negustori ai Iudeei și-au stabilit primele agenții comerciale pe coasta Malabar, în care unii istorici văd vestita țară a lui Ofir, pe care Biblia o descrie ca pe un veritabil El Dorado. Lor li s-au alăturat mai tîrziu, după distrugerea celui de-al doilea templu, robii lui Nabucodonosor, regele Babilonului, care au fugit din captivitate, luînd-o spre est, pe marile fluvii mesopotamiene, apoi pe Oceanul Indian. Prin secolul al IV-lea e.n., maharadjahul din Tranvacore conferă „orașului evreiesc” din Cochîn titlul de principat evreiesc, al cărui prim rajah a fost Joseph Raban. Gravată în aramă, această Chartă face parte din tezaurul sinagogii din Cochîn. Marii exploratori Marco Polo, Vasco di Gama și Cabral, fără a-l uita pe Beniamin de Toledo, au făcut cu toții o vizită prințului de Cranganore — numele capitalei principatului evreiesc din Anjannam din Malabar — care avea armata și flota sa și trăia înconjurat de o curte strălucitoare. Dinastia Rabanilor s-a menținut pînă în secolul al XVI-lea, dată la care regele a încetat de a mai exista în urma agre-

sionii unora dintre vecini și a luptelor interne. Dacă obștea evreiască a încetat de a mai exista ca regat independent, evreii au continuat să trăiască aici, să-și respecte religia și să-și celebreze sărbătorile, cu excepția Purimului și a sărbătorii de Hanuca, care au fost înlocuite ulterior stabilirii lor în India. Un oarecare număr de marani portughezi veniți din Goa și Damao s-au stabilit pe coasta Malabar prin secolele XVI și XVII, precum și cîteva mari negustori din Anvers și Amsterdam, de asemenea de origine sefardă. În sfîrșit, în secolul al XIX-lea, obștea evreiască din India a sporit numeric prin venirea unui număr de evrei din Bagdad care relau, în felul acesta, drumul strămoșilor lor care au fugit de Nabucodonosor.

Această uimitoare obște este, poate, potrivit unei legende, unul din cele zece triburi pierdute. Joseph Raban pretindea a fi descendent direct din Șimon Raban, prințul tribului Efraim. David Reuben, în timpul vestitei sale întreprinderi cu papa Clement al VII-lea din secolul al XVI-lea, s-a prezentat ca fiind frate cu Iosif, regele tribului lui Reuben „care l-a trimis în misiune la suveranii Europei spre a le cîștiga sprijinul în numele comunității evreiești din Cranganore”.

Astăzi, această obște numără doar 16.000 de suflete la o populație totală de o jumătate de miliard de oameni. Majoritatea evreilor din India nu se mai află la Cochîn și Cranganore, unde nu mai sînt decît 500 de persoane, în timp ce la Bombay trăiesc 9.000, la Ahmedabad, New Delhi și Calcuta — circa 3.000 evrei.

...și din Iran

Iranul posedă mărturia unei tradiții de viață evreiască foarte veche. Primele dovezi ale așezării evreilor datează de acum 2.500 de ani. Legenda spune că iudeii, cînd au plecat din țara sfîntă, au luat cu ei pămînt din Ierusalim. Pretutindeni au comparat pămîntul cu proba adusă de ei din patrie, pînă cînd, într-o zi, au ajuns la Isfahan, un oraș din centrul Persiei, la 500 kilometri sud de Teheran. Pămîntul de aici li s-a părut cel mai asemănător cu cel adus de ei și astfel a început așezarea evreiască în Persia. Din Isfahan, evreii s-au răs-pîndit în întreaga țară. Remarcabilă este istoria evreilor din Mașad, un oraș din nord, la frontiera afgană. În urmă cu vreo 200 de ani a domnit în Persia regele Nader Șah, care a hotărît să instaleze la Mașad tezaurul țării. El numi 50 de familii de evrei ca paznici ai trezoreriei, poruncindu-le să plece la Mașad. Cînd acești evrei, după o călătorie îndelungată, au ajuns la destinație, regele Nader Șah se să-

vîr și din viață. Totuși evreii s-au stabilit acolo și au trăit nestînjeniți, în mijlocul populației, pînă cînd jură si-lifi, în urmă cu 132 de ani, s-au treacă la islamism. În taină însă, iudaismul a continuat să existe. La începutul acestui secol, regimul devenind mai liberal, unii dintre acești „marani” s-au reîntors la iudaism. Acei care au revenit la iudaism poartă totuși nume mahomedane; ei trăiesc astăzi răs-pîndiți în lume, unii în Israel, alții în America și Europa. În Iran există vreo 80.000 de evrei, dintre care aproximativ 50.000 la Teheran. Majoritatea iau parte activă la viața evreiască. Numeroase instituții evreiești ca: școli, terenuri sportive, cîmine pentru bătrîni și un spital sînt mărturia unei obști înfloritoare.

Interesantă este istoria spitalului evreiesc din Teheran. În timpul celui de-al doilea război mondial a izbucnit în cartierul evreiesc o epidemie de tifos. Un tânăr medic evreu a ajutat populația, transformînd sinagogile în puncte sanitare, atît cît îi permiteau mijloacele modeste ce le avea la îndemînă, pînă cînd el însuși căzu victimă epidemiei. Acesta a fost începutul unui spital evreiesc, dotat cu aparate medicale și o ambulanță. În urmă cu 23 de ani, cu sprijinul Jointului, a devenit o clinică. Acest spital, un complex dotat cu întreaga aparatură modernă, constituie astăzi centrul cel mai important pentru îngrijirea sănătății populației nevoiașе din regiune. Spitalul asigură îngrijirea a vreo 800 de familii, adică aprox. 7.000 de persoane. El este totodată un centru de educație sanitară a populației.

Etiopia și Biblia

Biblia are rădăcini adînci în tradiția poporului etiopian. Astfel, puțină lume știe că creștinii etiopieni respectă Sabatul (ca și duminica), nu consumă carne de porc și sînt adepți ai unora dintre prescripțiile biblice. În regiunile rurale, anumite practici rituale constituie o mărturie că timpurile biblice n-au fost uitate: preoți dănuind în fața chivotului sfînt; bătrîni împărțind dreptatea în fața unei porți sau sub un copac; spălarea picioarelor unui oaspete ș.a.

Toate aceste trăsături ale vieții religioase și multe altele sînt descrise de Edward Ullendorff în cartea sa „Etiopia și Biblia”, apărută recent în editura Oxford University. Aceste trăsături, subliniază autorul, sînt proprii etiopienilor, fără a avea contingență cu alte populații creștine din Asia sau Africa.

În cartea sa, profesorul Ullendorff prezintă o relatare pasionantă a folclorului etiopian, urmărind să releve predominanța elementului ebraic. Descrierea începe cu redarea vizitei pe care regina din Saaba a făcut-o regelui Solomon și care a avut drept urmare strînse legături personale între cei doi monarhi. Menelik, fructul acestei prietenii, care s-a născut nouă luni mai tîrziu, e socotit ca întemeietorul dinastiei regale etiopiene.

Despre Menelik, tradiția etiopiană susține că, în urma unei vizite pe care i-a făcut-o regelui său tată, a luat cu sine chivotul sfînt. Ajutat de cîteva tineri iudei, Menelik a transportat chivotul în Etiopia, instalîndu-l la reședința sa din Aksum. Etiopienii sînt și azi încredințați că ei posedă chivotul original. Din această pricină, Aksum este pentru ei loc sfînt, iar pe ci se consideră urmașii legitimi ai vechiului Israel.

Cum se explică această legătură persistentă dintre etiopieni și Biblie? Autorul își exprimă părerea că la aceasta a contribuit așezarea geografică a Etiopiei, această punte naturală între Arabia de sud și coasta răsăriteană a Africii. Diversi călători și emigranți au fost atrași către această țară încă din perioada pre-creștină, aducînd cu sine credința și practicile lor religioase.

Comunități evreiești au existat în sudul Arabiei cu mult timp înaintea pătrunderii creștinismului în Etiopia, prin secolul al IV-lea. Se pare că a fost un curent continuu de elemente iudaice care, plecînd din Arabia sudică, s-au stabilit în Etiopia, aducînd cu ei riturile de obiceiurile iudaismului biblic.

O altă chestiune de mare interes abordată în lucrarea citată este problema identității faloșilor. Autorul expune teoria că așa-numita lor trăsătură caracteristică iudaică și-ar avea explicația în faptul că ei sînt fi descendenții unuia din triburile israelite pierdute din perioada pre-talmudică, fie descendenții garnizoanei iudaice care a existat la Elephantine, în Egipt, în secolul V î.e.n. Credința și riturile faloșilor nu sînt altceva decît trăsături ebraice, biblice, însușite de etiopieni, în general. Ceea ce-i deosebește pe faloși de restul etiopienilor este faptul că aceștia au rezistat tendințelor de convertire, menținînd astfel caracterul ebraic al religiei lor, ferind-o de orice alt amestec, cu excepția unor elemente locale primitive.

Leopold Krakauer:
În munții Iudeii —
pictură
Expoziția de pictură
contemporană
din Israel

Inelul de logodnă

Obiceiul ca mirele să pună un inel în indexul minii drepte al logodnicei sale și să recite formula „Iată, prin acest inel, tu îmi aparții, după Legea lui Moșe și a lui Israel”, constituie partea cea mai importantă a ceremoniei logodnăi la evrei.

Care este sensul și semnificația acestui obicei? Unde și când a luat naștere? De ce se așază inelul pe arătătorul minii drepte, în timp ce la neevrei el se introduce pe degetul al treilea al minii stîngi? Și de ce se cere ca inelul să fie din metal curat, fie aur, argint sau platină și nu trebuie să conțină diamante sau alte pietre prețioase?

Referiri la acest obicei nu găsim nici în Biblie, nici în Talmud. Inelul, ca simbol al căsătoriei, era în mod categoric necunoscut evreilor.

În timpurile biblice, soția era obținută printr-un tirg direct. Tatăl mirelui, sau mirele însuși, plătea pentru mireasă în bani, în natură, sau prin muncă. Astfel, știm din Biblie că patriarhul Iacob a slujit pe socru său timp de 14 ani pentru privilegiul de a se căsători cu cele două fiice ale sale.

În timpurile talmudice, obiceiul obținerii unei soții prin negocieri directe a fost înlocuit prin oferirea unui dar în bani sau a oricărui alt obiect de valoare. Esențial era ca valoarea celui obiect să fie cunoscută de logodnică pînă la data căsătoriei, însă nu există nici o precizare referitoare la un inel ca mijloc de efectuare a unei căsătorii iudaice.

Inelul de logodnă a început a fi utilizat la efectuarea căsătoriei iudaice la câteva secole după perioada de încheiere a Talmudului.

Cea mai veche referire la inelul de logodnă apare în literatura egipteană.

În gîndirea egipteană, această idee a prins rădăcini, căpătînd valoare de simbol, așa cum în domeniul hieroglifelor cercul reprezintă eternitatea. Inelul de căsătorie a fost astfel identificat cu eternitatea.

În antică civilizație greacă, precum și în cea romană, inelele erau folosite în ceremonialul de căsătorie. Pe un astfel de inel din secolul al IV-lea î.e.n. găsim entuziasta inscripție: „Aceleia care excelează nu numai în virtute și bun simț, dar și în înțelepciune.”

La romani, inelul de căsătorie era confecționat din fier. Preferința pentru acest metal trebuie pusă, desigur, în legătură cu tăria și durabilitatea sa. Într-o veche scriere latină citim: „Forma inelului este circulară, căci cercul este rotund și fără de sfîrșit, fapt extrem de important, deoarece dragostea reciprocă și afecțiunea inimii trece ca un flux circular de la unul la celălalt, neîncetînd și pentru totdeauna.”

Mai tîrziu exista la Roma obiceiul de a oferi soției, odată cu inelul de căsătorie, cheile locuinței soțului, semnificînd prin aceasta că soția devine stăpîna casei soțului. A fost, de aceea, emisă ideea că inelul de nuntă a fost introdus în căsătorie iudaică ca un rezultat al legăturilor dintre Roma și iudaism.

Conform unei vechi legi rabine, inelul de nuntă nu trebuie să fie confecționat neapărat din aur. El poate să fie argintat, sau chiar din bronz, dar nu trebuie să conțină deloc diamante sau alte pietre prețioase. Această prevedere a fost stabilită de Rabenu Tam prin secolul al XI-lea, cu scopul de a evita deceptii, întrucît evaluarea inelului era făcută de femeie.

Potrivit unei prevederi talmudice, „Dacă un bărbat se logodește cu o femeie oferindu-i un obiect pe care mirele pretinde a fi de mare valoare, iar ulterior se constată că acel obiect era de mică valoare, căsătoria nu este valabilă, întrucît soția poate pretinde că dacă ar fi știut în momentul căsătoriei că obiectul oferit e de valoare redusă, nu și-ar fi dat consimțămîntul la căsătorie.”

La neevrei, inelul se introduce pe degetul al treilea al minii stîngi a femeii. Aceasta, explică unii învățați, semnifică supunerea soției față de soț. Căci mîna dreaptă simbolizează putere, autoritate, independență, pe cînd mîna stîngă — supunere și dependență.

Din diferite relații reiese însă că aproape toate degetele ambelor minii, inclusiv degetul gros, au fost folosite pentru purtarea inelului de nuntă. În perioada elisabetană din Anglia, inelul de nuntă era purtat pe degetul gros, după cum apare în portretele doamnelor din acel timp.

Obiceiul iudaic de a introduce inelul pe indexul minii drepte este privit de către unii învățați ca o abuzie la degetul lui Dumnezeu, fapt menționat de Biblie. Acest deget este numit de învățați „Ejba” și Biblia afirmă că este „degetul cu care Dumnezeu l-a bătut pe Faraon.”

Este interesant de precizat că zeii Greciei și ai Romei purtau inele pe indexii lor, fapt care a devenit simbolul supremației divine. A fost, deci, acceptat ca inelul să fie introdus pe arătătorul minii drepte, întrucît acesta este degetul arătător și, prin urmare, degetul cel mai important.

În timpurile talmudice și probabil și ulterior, pînă prin secolul al X-lea, căsătoria se efectua în două etape. Prima etapă se numea „Erusin”, adică logodnă, partea cea mai importantă a căsătoriei. Logodna avea un caracter hotărîtor pentru viitorul căsătoriei. Logodnica nu putea să se căsătorească cu un alt bărbat fără a divorța de logodnicul ei, iar infidelitatea era urmată de o pedeapsă foarte gravă.

În concepția legii mozaice, femeia logodită era considerată căsătorită. De aceea s-a hotărît ca inelul să fie pus în degetul logodnicei la logodnă, iar nu la oficierea căsătoriei.

A doua etapă, „Nissuin”, avea loc după un interval de timp, de obicei 12 luni de la logodnă, și consta în aducerea logodnicei în casa logodnicului. În legătură cu această a doua etapă nu sînt menționate ceremonii speciale.

După secolul al X-lea s-a găsit cu cale să se efectueze ambele etape simultan. „Legămîntul” modern este astfel o reminiscență a vechii logodne, dar caracterul acesteia este total schimbat. Nu mai este considerată legare și nici un fel de ceremonie religioasă nu o sancționează.

Așa se explică faptul că azi logodnicului îi este permis să-i ofere logodnicei la logodnă un inel cu diamante sau alte pietre prețioase, ceea ce era interzis în vremurile talmudice.

Aceste candelas descoperite recent de arheologi în Israel au vechime de aproape 2000 de ani

INFORMAȚII

Sîmbătă, 29 martie 1969, la ora 10 a.m., Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti, în cadrul serviciului divin de la sinagoga Malbim din București, str. Bravilor nr. 4, tradiționala Derașa de Șabat Hagadol.

Duminică 30 martie 1969, ora 17.30, va avea loc la Sinagoga Mare din București, str. Vasile Adamache, tradiționalul Seder de Pesah al cursurilor de Talmud Tora ale Comunității evreilor (M) din București.

Eminentă Sa d. Șef rabin al cultului mozaic și președinte al Federației Comunităților Evreiești (M) dr. Moses Rosen va rosti predica ocazională.

Corul Talmud Torei va intona cîntecul Hagadei, sub conducerea dirijorului A. Schwartz.

În localul restaurantului ritual al Comunității evreilor (M) din București, str. Popa Soare nr. 18, va funcționa și în acest an un restaurant ritual (Kașer le Pesah) la care vor putea lua masa în toate zilele de Pesah, începînd de la 2 aprilie (Erev Pesah) pînă la 10 aprilie a.c., cu sau fără plată, coreligionarii care se vor înscrie din timp la Comunitatea evreilor (M) din București.

În seriile de 2 și 3 aprilie 1969 se vor organiza mesele tradiționale de Seder, la care vor lua parte și conducătorii Federației Comunităților Evreiești (M) și ai Comunității evreilor (M) din București, în frunte cu Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

Prin grija Federației Comunităților Evreiești (M) au fost preparate conserve de carne rituală (Kașer).

Doritorii le pot procura de la comunitățile evreiești din țară.

Comunitatea evreilor (M) din București reamîntesc coreligionarilor că centrul de carne rituală (Kașer) funcționează regulat în localul sinagogii Or. Hudoș din str. Sticlari.

De asemenea, se găsește vin ritual Carmel de Pesah la toate centrele de desfășurare a azei.

Comisiunea pentru distribuirea de alimente rituale pentru coreligionari funcționează la Sinagoga Mare, str. Vasile Adamache nr. 11, în zilele de 30 martie — 1 aprilie, între orele 9—14 și 17—20.

În seara de 2 aprilie 1969 ora 19 (prima seară de Pesah), Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti la Templul coral din București predica festivă.

A doua seară de Pesah (3 aprilie 1969) la ora 18, șeful cultului mozaic va predica la templul de rit spaniol (sefard) din str. Banu Mărăcine.

La Iași, Dorohoi, Botoșani, Galați, Cluj, Oradea, Arad, Bacău, Baia Mare și Timișoara vor funcționa în acest an cantine ale comunităților la care credincioșii vor putea lua masa rituală în toate cele opt zile de Pesah.

Ei cred în Tora lui Moșe

Un prieten din Ierusalim m-a invitat pentru o excursie de câteva zile prin câteva localități din țară. Printre punctele vizitate a fost și satul Matzliah situat în apropiere de orașul Lud. În acest sat, despre care nu știusem înainte de a-l fi vizitat nimic, am stat de vorbă cu câteva familii și am admirat munca și realizările lor. Dar lucrul cel mai interesant este faptul că toți coloniștii satului Matzliah sînt karaiți.

Cine sînt karaiții? Sînt evrei care cred în Tora lui Moșe. Se poate obiecta că toți evreii cred în Tora lui Moșe; lucrul acesta e perfect adevărat, dar karaiții cred exclusiv în Tora scrisă. Ei nu recunosc nici una din prevederile Torei orale (Talmudul) și respectă doar preceptele ce sînt amintite în Tora scrisă.

Secta karaiților a luat ființă cu peste o mie de ani în urmă, în Babilon. În decursul timpului această sectă s-a îndepărtat de restul evreilor, care au continuat și continuă să păzească și preceptele Torei orale. În epoca noastră karaiții s-au apropiat din nou de poporul evreu și de Israel. Peste o mie dintre ei s-au stabilit în această țară.

Și în atitudinea lor față de preceptele religioase au survenit schimbări. În zilele noastre. Așa, de exemplu, în trecut karaiții nu utilizau focul în zi de Sabat, chiar dacă fusese aprins din ajun, deoarece în Tora e scris: „Să nu aprindeți foc în toate așezările voastre în ziua de Sabat”. Ei nu recurg la medic în caz de boală, pentru că vindecarea depinde de voința cerului.

Cu crearea statului Israel încă un trib evreiesc s-a întors în sinul poporului.

BRII IURIT OLAMIT

Citiți în pag. 12-a textul în limba ebraică.

Comunitatea evreilor (M) din Botoșani anunță cu durere înțelegerea din viață a salariatului său

MOISE AIZIC
CALMANOVICI (Sulița)

în vîrstă de 68 de ani

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 5 februarie 1969.

Centrele de distribuie a azei în Capitaia

Se aduce la cunoștință că distribuie azei, a făinei de azimă, precum și a vinului ritual „Carmel” se va face la următoarele centre din București:

Sinagoga Malbim, str. Bravilor nr. 4;
Sinagoga Mare, str. Vasile Adamache, nr. 11;
Sinagoga Aizic Ilie, str. Vinători nr. 13;
Sinagoga Ajutorul, str. Andrei Birsan nr. 8;
Templul Esua Tova, str. Nikos Beloianis nr. 9;
Templul Voința, str. Taras Sevcenco nr. 7.

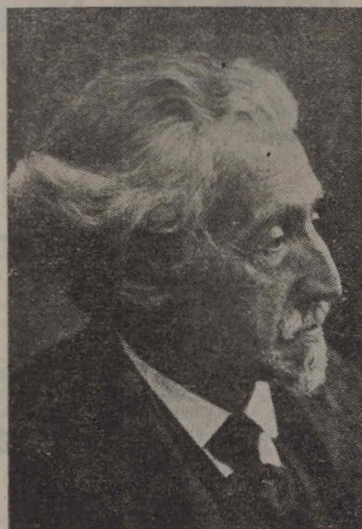
Centrele vor funcționa după cum urmează:

Joi 20 martie, orele 8—13, 15—19; vineri 21 martie, orele 8—13; duminică 23 martie, orele 8—15; luni 24 martie, orele 8—13, 15—19; marți 25 martie, orele 8—13, 15—19; miercuri 26 martie, orele 7—20; joi 27 martie, orele 7—20; vineri 28 martie, orele 7—13; duminică 30 martie, orele 7—20; luni 31 martie, orele 7—20; marți 1 aprilie, orele 7—20; miercuri 2 aprilie, orele 7—15.

Rugăm coreligionarii a se aproviziona din timp, pentru a evita aglomerația din ultimele zile.

Actualitatea lui Anski

S. ANSKI

În seara zilei de 27 februarie a.c. pe scena Teatrului evreiesc de stat din București a avut loc premiera „Dibuk” de Anski, una din piesele de rezistență din dramaturgia evreiască.

În legătură cu acest eveniment artistic, reproducem un fragment dintr-un studiu mai amplu al lui Ișroil Bercovič, secretarul literar al T.E.S.

Una din cele mai remarcabile și populare opere dramatice din repertoriul teatrului evreiesc este piesa „Dibuk” de Anski.

„Trupa din Vilna” a fost prima care a realizat pe scena evreiască premiera mondială cu această cutremurătoare dramă. Acest lucru s-a întâmplat în anul 1920, la Varșovia, în regia cunoscutului regizor David Herman. Premiera a avut loc la 9 decembrie 1920, o lună după moartea autorului.

Anski n-a mai apucat să vadă pe scenă lucrarea sa, care și-a cucerit un loc deosebit în dramaturgia evreiască mai cu seamă datorită faptului că autorul a realizat în ea prima piesă evreiască modernă, bazată în exclusivitate pe folclor. În același timp, spectacolul a prilejuit trecerea la un nou stil în teatrul evreiesc.

Cu aproape doi ani mai târziu, în 1922, teatrul „Habima” care activa atunci la Moscova, a prezentat piesa „Dibuk” în limba ebraică, în traducerea lui Bialik, în regia lui Evghenii Vahtangov, ale cărui indicații mai sînt respectate și astăzi în spectacolul rămas de atunci pe afișul teatrului „Habima” din Tel-Aviv. Lucrarea a fost apoi folosită ca libret de operă și prezentată ca atare în diverse capitale ale lumii, a fost ecranizată, iar recent a avut loc premiera unui nou film realizat în Israel.

Anski a scris lucrarea sa „Dibuk” la începutul primului război mondial. Într-o scrisoare din decembrie 1915, Anski scrie cu supărare că nu reușește să i se joace piesa.

Criticul Nigier relatează: „Adevărul e că atunci cînd Anski a citit, pentru prima dată, la Petersburg, drama „Dibuk”, în fața unui grup de critici și critici, n-a impresionat pe nimeni. Nu l-a ajutat nici chiar unul dintre ascultători, care a încercat s-o justifice prin faptul că, în afară de o colecție de material etnografic, piesa conține ceva în plus. Ceilalți n-au văzut acel ceva în plus în piesă și au rămas la părerea că „Dibuk”-ul este o înșiruire de melodii populare care leagă niște povestiri folclorice.

Același lucru s-a întâmplat și la Kiev, în 1917, cînd Anski a citit din nou „Dibuk” în fața unor scriitori, care n-au găsit nici un cuvînt bun pentru această piesă. Toți și-au exprimat regretul că Anski s-a prostît la bătrînețe.” Într-o scrisoare a lui Anski din 1918, el scrie: „Cu Teatrul de Artă nu pot face nimic. Stanislavski e bolnav. Piesa mea n-a fost inclusă în repertoriul actualului sezon. Suskevici mi-a comunicat acest lucru cu lacrimi în ochi: „Piesa „Dibuk” ne place foarte mult, am îndrăgit-o. Dar cînd s-a pus problema prezentării ei, nu ne-am hotărît. Cere un efort pe care nu-l putem face acum la nervii noștri atît de zdruncinați. În afară de asta, în actuala atmosferă, publicul nu va veni s-o vadă. E prea tristă și grea. Publicul vrea să se distreze. De aceea, am amînat-o pentru stagiunea viitoare.”

La 17 ianuarie 1919, Anski își citește piesa în fața unui grup de scriitori și artiști de la Vilna, dar mai mult decît cu o discuție despre piesă tot nu se alege.

În iunie 1919, Anski vine la Varșovia și începe din nou strădaniile sale pentru prezentarea „Dibuk”-ului. Trec 18 luni de tergiversări. Planuri, proiecte, regizori, actori,

directori, pînă una alta, timpul trece și „Dibuk”-ul?

La 30 de zile după moartea lui Anski s-a ridicat cortina și publicul a văzut lucrarea care a devenit de-a lungul anilor atît de celebră.

Care este conținutul piesei?

În primele două acte intrăm în acțiune. Atmosfera este creată din primul moment. Spectatorul este introdus într-o lume a gîndirii, a aluziilor, a citatelor, a unor lapte din care se degajă întrebarea: unde ne aflăm? Ce se întîmplă cu noi? Răspunsul îl aflăm în actul al treilea: „Un vierme poate pătrunde într-un fruct numai atunci cînd fructul începe să putrezească”.

„Copiii plătesc uneori păcatele părinților”. Și mai aflăm despre o înțelegere pe care Sender Brinîter a avut-o cu Nisen Ben Rivke, dar pe care primul n-a respectat-o. De aceea, fiul lui Nisen, un tînar cabalist, moare și intră ca un dibuk (necurat) în trupul fiicei lui Sender.

„Dibuk” este un imn închinat dragostei adevărate, care e mai tare ca moartea...

De aceea, tînarul dispărut a venit de trei ori în vis la marea autoritate, rabinul orașului, cerîndu-i să-l cheme la judecată pe tatăl miresei nenorocite, cel care a săvîșit nedreptatea. Iar atunci cînd Sender îi declară lui rabi Azriel: Voi face ce spui dumneata, rabi Azriel, poruncește să se trîmîtă în grabă după nuntași, pentru ca imediat ce „Dibuk”-ul va părăsi trupul miresei, să se meargă la nuntă.

Actul trei se termină cu replica: „Mi-rele va veni la timp”.

Actul al patrulea e hotărîtor: judecată dintre Nisen Ben Rivke, de pe lumea cealaltă, și Sender Brinîter, bogătașul, de pe lumea asta.

Judecătorii, cu înțelepciunea și dreptatea lor, cu fidelitatea lor față de legile sfinte, cu spaima lor, au pronunțat un verdict de care cel de pe lumea cealaltă nu este mulțumit.

Cu toate că reb Azriel reușește, prin forța autorității sale, sunetul sofarului și aprinderea luminărilor negre, să izgonască „Dibuk”-ul din trupul miresei, dragostea de neînvinș dintre cei doi tineri le unește sufletele:

„O lumină mare se revarsă.

Sînt al tău pe veci.

Hărăzîlul meu...”

Împreună ne înălțăm tot mai sus...”

Reb Azriel, care a călcat legea cerească și a vrut s-o rupă pe Lea de iubitul ei, rămîne cu capul plecat roșind: „Am întîrziat”. Iar solul răspunde: „Lăudat fie Judecătorul Adevărului”. Auzim din nou melodia de la început: „Căderea poartă în ea înălțarea...”

Corina cade și legenda s-a sfîrșit.

Ce spune Anski despre „Dibuk”?

Într-o scrisoare adresată prietenului său, Dr. Jitlovski, Anski scrie următoarele: „Piesa este, bineînțeles, o piesă realistă despre mistici. Nerealist în piesă nu sînt vizuile și vorbele Leei. Solul este nerealist. Pe el l-am ercizat mistic. În prima versiune, solul n-a existat. L-am introdus la recomandarea sau, mai bine zis, la cererea lui Stanislavski. Introducîndu-l, am lărgit sfera lucrării. Am adăugat la tema: „cei huni și dragi nu s-au despărțit nici în viață și nici în moarte” încă un etaj.

În toată piesa se dă o luptă între individ și colectivitate, mai bine zis între aspirația spre fericire personală și menținerea existenței colective. Hanan și Lea se gîndesc la fericirea lor personală. Tadikul se gîndește: „Să nu se usuce o ramură din veșnicul pom al casei lui Iacob”.

Cine are dreptate?

Tadikul își dă seama, de la prima sa împotrivire, că aspirațiile Leei și ale lui Hanan către fericire personală au rădăcini foarte adînci. Acest lucru a fost hotărît și în sferele înalte. Hanan este atras de o forță superioară. Atunci cînd Tadikul vrea să-l izgonască din trupul Leei, Hanan se bizuje pe o forță mai puternică. Tadikul nu poate să cedeze. Pînă la urmă, însă, înving Hanan și Lea. Asta înseamnă că Tadikul n-are dreptate?

Aici apare Solul, dintr-o altă lume, care „topește în flăcări sa cele mai înalte culmi, cu vîile cele mai adînci”. La el au dreptate și Hanan și Lea și Tadikul, iar lupta lor este îndreptățită. Solul e aproape de Tadikul. Mai bine zis, îl ține în frîu în momentele hotărîtoare ale luptei. Cînd Tadikul pronunță verdictul de excomunicare și Hanan se sfîrșește în luptă. Solul spune: „Ultima scînteia s-a unit cu flacăra...”

Întrebarea care se pune este următoarea: are drama lui Anski ceva de spus spectatorului de azi?

Ceea ce predomină în această lucrare este puternica credință în morală care luptă pentru dreptate.

Scenă din „Dibuk”, în interpretarea Teatrului evreiesc de stat din București

Între Nisen Ben Rivke și Sender Brinîter a avut loc o înțelegere. Sender n-a respectat-o. Acest lucru nu poate să rămînă ne-judecat. Lea și Hanan se iubesc. Dragostea lor trebuie să învingă, fie chiar și după moartea lor. De unde vin conflictele?

„A venit odată la rabin un evreu habotnic, un om cuprins, dar un zgîrcit fără

cle vremea... Și după ce țese o zi întreagă, i-o dă înapoi inimii lumii. Și inima lumii o întoarce izvorului... Și izvorul trăiește încă o zi...”

Este această poezie depășită? Nu vorbește ea sensibilității noastre?

Lucrarea lui Anski cheamă omul să vegheze fără încetare asupra purității conștiinței sale.

„Odată s-au ivit în Mesibî niște comediați, din cei ce se dau peste cap și-i frîng vasele pe străzi... Și comediații aștia au întins de-a latul gîrlei o funie peste care a trecut unul din ei... Și la minunea asta alerga toată lumea. Și a venit la gîrlă și marele Baal Șem, și a stat de s-a uitat cu toți ceilalți de primprejur la omul care juca pe funie... Și aceasta îi miră tare mult pe talmuștii, care l-au întrebare pe sfîntul Baal Șem cum se face că a venit să-i vadă pe comediații! A răspuns atunci Baal Șem: „Am venit să văd cum trece un om peste o prăpastie... și m-am gîndit: dacă omul și-ar fi muncit alîta sufletul cît și-a muncit trupul... peste cîte prăpastii adînci n-ar fi putut trece pe funia subîre a vieții...”

S-o ascultăm pe Lea:

— Bunico! Omul e născut doar pentru o viață lungă. Și dacă moare înainte de vreme, ce se face cu rămășița lui de viață netrăită?... Ce se face cu hucuria, cu suferința cu gîndurile pe care n-a avut timp să le cugete, cu buncele fapte pe care n-a avut vreme să le săvîrșască? Ce se face cu copiii pe care n-a mai apucat să-i zămislească? Ce se întîmplă cu toate astea, ce? Trăia odată o făptură tînară care avea un suflet înalt și gînduri adînci. O viață lungă îi stătea pregătită, cu toate bunătățile ei. Și, deodată, într-o clipă, i s-au frînt zilele și au venit oameni străini care au îngropat-o în pămînt străin! Unde s-au pierdut tot restul vieții sale, cuvintele sale care au tăcut, rugăciunile sale care au fost tăiate?... Bunico!... O lumînare dacă se stinge, o aprinzî din nou și arde mai departe, pînă la capăt. Cum se poate dar stinge o lumînare a vieții înainte de a fi ars?... Cum se poate?... Nu poate figura această pagină în rechiziții oricărei procuror din tribunalele în care se judecă crimele împotriva umanității?

Ce ar putea răspunde criminalii la întrebarea: ce s-a ales din gîndurile, visele, iubirile a milioane și milioane de vieți stinse înainte de vreme?...?

Cînd Anski a scris piesa „Dibuk”, el acumula deja o bogată experiență de viață și vaste cunoștințe privind obiceiurile poporului evreu și ajunse la maturitatea capabilă să valorifice artistic cercetările sale în domeniul folclorului evreiesc.

Viața stranie din ghetu și-a găsit adesea momentul de eliberare în extazul religios, în credințele supranaturale.

Una dintre aceste credințe este și aceea a transmigrării sufletelor, credință ale cărei rădăcini duc la timpuri foarte străvechi, cînd omul primitiv — în dorința sa de a-și trăi viața pe deplin — vroia să se smulgă din lanțurile pămîntului prin aspirația către o a doua viață, după moarte, creîndu-și despre aceasta imagini transcendente. Această vechi credință pe care diferite culturi și religii și-au pus amprenta de-a lungul veacurilor a ajuns, într-o versiune deosebită, și în folclorul evreiesc, constituind simbul multelor și variatelor legende. Pe fondul unei astfel de legende se desfășoară acțiunea piesei lui Anski.

În desfășurarea acțiunii, autorul se folosește de numeroase izvoare pentru a ogîndi o serie de moravuri sociale care concurează la ideea de bază că iubirea omenească ascultă de legi eterne.

Cabala și folclorul hasidic sînt folosite de autor pentru a evidenția anumite aspirații spre frumos și libertate ale omului din popor.

„Dibuk”-ul este un imn închinat dragostei adevărate, care e mai tare chiar decît moartea. Acest imn răsuna pe fondul unei mari sărăcii și suferințe, pe fondul unui protest social exprimat prin metafore fantastice.

Privită astfel, drama „Dibuk” capătă o valoare protestatară împotriva unei societăți înumane, iar prin simpatia autorului față de Hanan și Lea este exprimat sentimentul dragostei poporului pentru dreptate și adevăr.

Timbru Iulius Popper

Cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la moartea inginerului și exploratorului Iuliu Popper, născut în București, Asociația Filateliștilor din România a editat și a pus în circulație un plic comemorativ (cu portretul lui Popper) obliterat cu o ștampilă aniversară. Aceasta, intrucît Iuliu Popper prezintă un interes deosebit și pentru filateliști, prin faptul că, în calitate de „rege” al insulei Tara de Foc (din sudul Argentinei), pe lingă că a bătut monedă proprie, a organizat o poștă locală pentru care a emis în 1891 o marcă poștală, considerată azi printre piesele filatelice din cele mai rare.

Aceste considerente au determinat ca și revista „Filatelia” din țara noastră să consacre lui Iuliu Popper, în ultimul timp, mai multe articole ilustrate cu portretul său, cu harta Țării de Foc colonizate de el (hartă pe care se pot vedea denumirile românești pe care le-a dat unor ape, munți și localități din insulă), ca și cu diferite piese filatelice (plicuri) cu marca „Popper”.

De altfel, presa filatelică mondială s-a ocupat, pe larg, în ultimii ani, de „capitolul filatelic Iuliu Popper”, în articole ample, bogat ilustrate.

Rabinul din BACHARACH

Orașul Bacharach, vechiul Wein-
stadt de pe Rin, este cunoscut în me-
diul creștin nu numai prin nume-
roșii purtători ai numelui Bacharach
și Bacher, ci și prin una din relatările
îngrozitoare din eul mediu despre pre-
tinsul omor ritual comis asupra „bu-
nului Werner”, din regiunea Oberwe-
sel. Pe baza acestei acuzații, în anul
1287, au căzut victimă sute de evrei
din obștile de pe Rin, între Hunsrück
și Westerwald. Heinrich Heine a în-
fățișat acest episod tragic în povestirea
sa „Rabinul din Bacharach”.

Bacharach era unul din numeroasele
orașe dintre Bingen și Koblenz, care
și înjghebase de timpuriu o așezare în-
floritoare, ducând o viață tihnă, pînă
cînd asupra lui s-au abătut persecuții
sub tot felul de pretexte (cruciade, omor
ritual, ciună ș.a.).

Numele Bacharach era demult răs-
pîndit în orașul Tori (Italia) unde în
1175 trăia un rabin cu numele Bacha-
rach. Ulterior dăm de mulți purtători
ai numelui Bacharach și Bacher prin
Europa centrală și apuseană. La Praga,
prin anul 1600, Abraham Samuel Ba-
charach lua lecții la rabinul Low ben
Bezalel, marele rabin Loeb, numit (pre-
scurtat) Maharal. Abraham se căsătorie
cu nepoata sa Eva, o femeie extraordi-
nară pentru acele vremuri, o erudită în
Talmud, care a dat multor învățați sfă-
turi înțelepte. Fiul ei, Moses Samson
Bacharach, a fost rabin la Praga și
după aceea la Worms; fiul acestuia,
Jair Chaim Bacharach, a fost rabin la
Koblenz și Worms. El a fost, pentru
acele vremuri, o figură originală. Deși
ducea o viață tradițională, se ocupa
și cu matematicile, științele naturii și
filozofia, iar în taină studia Kabala și,
tot în taină, era un adept al lui Sa-
batai Zvi. A publicat mai multe cu-
legeri de reguli halachice, dintre care
una sub titlul „Chawot Jair”.

Jair Chaim avea vederi înaintate în
raport cu mentalitatea îngustă a timpu-
lui său. Cu toate că vedea în învăță-
tură calea spre progres, el socotea că
educația trebuie să fie limitată exclu-
siv la învățarea Bibliei, a Mișnei și a
Ghemarei, contestînd scrierile teologice
medievale, atît cele ale lui Maimo-
nide, cit și cele ale celorlalți gîndi-
tori avansați. În una din scrierile sale
el afirmă: „Am auzit că demult, ti-
nerii animați de dorința de a-și per-
fecționa cunoștințele în problema ori-
ginei religiei se dedicau studierii ope-
rei lui Jehuda Halevi — Kusari —
precum și operelor lui Josef Albo și
ale lui Isaac Arama. Totuși, se pare
că e mai demnă de luat în conside-
rație deprinderea de a studia operele
elaborate de generațiile trecute. Aceas-
ta fiind avantajos atît nouă, cit și ur-
mașilor noștri, fiind totodată necesar
a crede în veridicitatea lor fără vreo
verificare prealabilă”.

Așa se scria prin anul 1700! Dar
paralel cu aceste păreri, tot din lu-
mea rabinică s-au făcut auzite și alt-
fel de opinii. Așa, rabi Esriel Hildes-
heimer, care a trăit pînă în anul 1899,
nu s-a lăsat influențat de aceste ten-
dențe ostile culturii moderne și accen-
tua mereu și mereu, atît oficial, cit și
în culegerea sa de scrisori ebraice și
germane, că este un adept al culturii
moderne. În Yeşiva sa de la Eisenstadt
el a cerut, încă în urmă cu o sută de
ani, ca, pe lângă studiul biblic și tal-
mudice, să fie introduse și studiul nor-
male atît la școală, cit și în semina-
riile rabinice ortodoxe.

SIMON WIESENTHAL

Nu e deloc ușor să găsești în capitala
Austriei pe ing. Simon Wiesenthal. E prea
cunoscut ca să poți da de el — mi-a spus
un prieten. Și așa a fost. A trecut o zi ju-
mătate pînă cînd am avut — în fine — le-
gătura telefonică cu secretara personală a
dumnealui. La ora 3, ora fixată pentru între-
vederea noastră, eram pe Rudolfplatz. O
piață veche, liniștită, în centrul capitalei, în
apropierea elegantului Schotten Ring 1 al ro-
manticului Donau Kanal. De aici se vede
vestitul Ringsturm. (În paranteză aș vrea să
remarc că în imediați vecinătate a acestui
loc era cîndva reședința centrală a Gesta-
poului vienez casă de tristă amintire. Clă-
direa a fost demolată, dar o placă de mar-
moră așezată în mijlocul pieței amintește
trecătorului de acest trecut sumbru).

Iată-mă, deci, la adresa indicată. Aici o
fi? Nimic, absolut nimic, nici o inscripție nu
mă ajută să găsesc Centrul de documentare
mult căutat. E un bloc nou, cu sute de loca-
tari. Am urcat la etajul III. O tablă discretă
pe una dintre uși. Deci, am nimerit. Cine sînt?
De unde vin? Am fost anunțat sau nu?
— acestea sînt primele întrebări ale secretarei.

Sînt poftit înăuntru. Totul sobru, discret,
foarte liniștit. Parcă și această introducere
în temă, această atmosferă sobră ar vrea să
atrage atenția vizitatorului că aici e vorba
de morți și asasinii, de o crimă monstruoasă,
nemaivăzută în istoria lumii; că aici, în
mijlocul Vienei, se află o părticică din con-
știința curată a omenirii.

Privirea e atrasă de o hartă uriașă care
acoperă peretele din fund. E o Europă ciu-
dată, o Europă fără hotare, dar înconjurată
de sîrmă ghimpată și presărată cu puncte
mari și mici. E locul fostelor lagăre de con-
centrare naziste și numărul exact al oame-
nilor exterminați. Cifre care fac să te înfiori
și azi. Nu zeci sau sute de morți, ci milioane.
După ultimele statistici mai complete, peste
10 milioane de oameni au fost nimiciți în
aceste lagăre, majoritatea lor evrei. Tot aceste
statistici arată că dintre cei exterminați în
aceste lagăre, aproape un milion au fost
copii pînă la zece ani!

Repet: un milion de copii!

Cu asasinii acestor ființe se ocupă ing. Si-
mon Wiesenthal din Viena.

Sînt primit imediat. Îndărătul unui birou
cit se poate de simplu stă un om jovial, cu
o privire blîndă. Cînd se ridică îmi dau
seama că e un bărbat robust, puternic, înalt
— peste 1 metru 80... Deci acesta e inami-
cul nr. 1 al criminalilor de război nazisti!

Convorbirea începe cu o întrebare a d-sale:
dacă am fost în război și ce am făcut în
anii aceia? Mă lămurii pe dată asupra sen-
sului întrebării. De acest lucru depinde dacă
e nevoie de o introducere sau o explicație
mai amplă a temei sau nu... Cînd a aflat că
din nefericire am fost și eu unul dintre de-
ținuții lagărului de la Mauthausen, a răs-
puns:

— Am fost în același lagăr, poate chiar
în același bloc... (Așa și a fost).

— Deci, esti un „înșițat”, nu mai e nevoie
de nici o introducere...

Nu, nu era nevoie. Dar totuși, prima între-
bare suna cam în felul următor:

— Foarte mulți cunosc preocuparea Cen-
trului de documentare pe care îl conduci;
doar ai avut rezultate de răsunet mondial
dar foarte puțini știu cum ai ajuns să în-
ființai această instituție unică în felul ei...

— E o poveste lungă... Să nu credeți că
sînt o fire de Sherlock Holmes sau, de procur-
or general; din contra, am fost un inginer-
arhitect foarte pașnic, destul de cunoscut, că-
ruia îi plăcea să vizeze, să facă planuri, să
ridice clădiri. Dar a intervenit războiul. Și
eu trăiam în Polonia. Nu vreau să intru în
amănunte, vreau doar să spun că am fost

* : : aVd S c is foto-
grafii. Chiar și unii dintre foștii SS-ști m-au
ajutat la descoperiri uluitoare.

— Ați putea să-mi dați un exemplu?

— Da, Cu ajutorul lor am aflat, de exem-
plu, secretul acțiunii „Odessa” (Organisation
der SS-Angehörigen). Accizia a fost denumi-
rea organizației de ajutorare a foștilor SS-
ști de sub urmărire.

— După cite știu, cu ajutorul „acțiunii
Odessa” a reușit să fugă din Austria și Mar-
tin Bormann, fostul locțiitor al lui Hitler.

— Exact! Din datele de care dispunem
reiese că una din cele mai importante acțiuni
ale organizației „Odessa” a fost trecerea
clandestină a lui Bormann din Germania în
Austria, de acolo în Italia și apoi în Ame-
rica de Sud.

— Credeți că Bormann se află și în mo-
mentul de față în America de Sud?

— Dacă trăiește, și cred că nu a murit,
atunci se ascunde în America de Sud. Chiar
zilele acestea am primit informații în acest
sens. Avem indicii exacte că Bormann, ca și
Mengele și alții, fac parte din „colonia ger-
mană” din America de Sud. Ei dispun și
azi de forță și de mulți bani...

— Am citit despre aceste „colonii” și des-
pre dimensiunile din interiorul acestor co-
lective.

— Așa e. Citeodată ci se și omoară, dar
deocamdată nu s-au atins de „virfuri”...

— Credeți în descoperirea și capturarea
„virfurilor”?

— Deocamdată ei dispun de bani, cum-
pără oamenii, schimbă tot timpul domiciliul.
Dar cu sînt un optimist și destul de tenace.
După război s-a spus că Eichmann e intru-
chiparea șireteniei și a inteligenței, niciodată
n-o să-l descoperim. Și iată, l-am descoperit,
a fost capturat, a fost condamnat. Am găsit
și pe unul dintre SS-ști care au luat parte
la arestarea Annei Frank... Și am desco-
perit încă sute și sute de criminali de război.
...Sună telefonul: ing. Simon Wiesenthal
e chemat din toate părțile lumii, se cer lă-
muriri, informații și documente.

— Da, documente, subliniază interlocutorul
meu. Cred că în acest domeniu am făcut cel
mai mult. Noi nu acuzăm niciodată fără
probe. Dar lupta pentru probe e cea mai
anevoioasă, grea și...

Ne vorbește omul care a jucat un rol principal în prinderea lui Adolf Eichmann

spre a se transforma în monștri. Am văzut de
aproape acea „explozie de instincte bestiale
innăscute” despre care a vorbit Vercors. Dar
după război am apucat să văd și începutul
unui alt proces...

— Da, știu la ce vă referiți: la procesul
un târîu, al îngăduinței, pe baza unor prin-
cipii cu totul false...

— Da, exact despre acest lucru e vorba.
Cu toate că s-a făcut mult pentru desco-
perirea și pedepsirea criminalilor de război,
totuși, imediat după eliberare, mi-am dat
seama că noi înșine trebuie să ne ocupăm
cu această problemă cit se poate de gravă.

— Credeți că moartea a milioane de oa-
meni nevinovați poate fi răzbumată într-un
fel sau altul?

— Nu, nu sînt un naiv, nu cred în răz-
bunare ca o armă eficientă, dar am o mare
încredere în simțul de dreptate al omenirii.
I sînt convins că demască și anihilind asa-
sinul care trăiește între noi facem un act
just, uman, contribuind totodată la „non-
uitare”. De altfel acesta a și fost țelul meu
cînd în anul 1947, în orașul Linz, unde
m-am stabilit, am creat un foarte mic Centru
de documentare. Aveam doar cîteva date,
dosare, nume...

— Și azi?

— Fișierul nostru conține 22 500 de nume.
Majoritatea acestor oameni au făcut parte
din SS și sînt acuzați de crime de război.
Cei mai mulți au luat parte în mod efectiv
și direct la exterminarea colectivă.

— Ați putea să ne spuneți cum ați ajuns
la această cifră impresionantă, căci, după
cum observ, aveți doar cîteva colaboratori?

— Nu sînteți bine informat. Mîi și mîi de
oameni cinstiți, antifasciști, „lucrează” pen-
tru mine. Oameni din toate colțurile lumii

— Periculoasă, nu-i așa?

— Citeodată — evită răspunsul direct.
Insist:

— Am auzit că ați fost amenințat cu
moartea de mai multe ori.

— Da, fasciștii nu se dau bătuti ușor, sînt
foarte periculoși. E adevărat: au pregătit
atentate, au pus chiar un premiu pe capul
meu, dar nu mi-e frică de ei. De prea multe
ori am fost foarte aproape de moarte ca să
mă las intimidat acum.

— La ce lucrați în momentul de față?

— Luați ultimul nostru buletin și veți afla
tot ce doriți.

Am primit Buletinul Centrului de docu-
mentare. L-am răsfoit. Cîinci pagini de „tiri
i informații”: noi descoperiri despre acțiunea
euthanasiei efectuată de către „Rudolf Hess
Krankenhaus” din Dresda, între anii
1934—38; finanțarea neo-nazistilor de către
organizații secrete; noi amănunte despre
masacrele de la Babi Yar; scrisoarea unui
fost maior german despre fuga lui Bormann;
noi dovezi contra doctorului Schumann, care
a făcut experiențe pe viu în lagărul de la
Auschwitz; amănunte despre crimele comise
de Franz Stangl la Treblinka; încă un cri-
minal descoperit: Wilhelm Stankusch, fost
SS-Untersturmführer, care a activat în la-
gărul din Mauthausen și a lucrat în cadrul
Gestapoului din Linz. Se fac cercetări...”

— Încă o întrebare, dacă îmi permiteți.
Am aflat că ultima dvs. carte: „Les assassins
sont parmi nous” (Asasinii sînt printre noi)
va fi editată în 1969 și în țara noastră.
Doriți să adresați cu această ocazie cîteva
cuvinte cititorului român?

— Da; cartea mea a fost contractată și
în România. Sînt foarte mulțumit și vă de-
clar sincer că îmi pare cit se poate de bine.
Cititorul român va avea în acest fel posi-
bilitatea să cunoască mai amănunțit nu nu-
mai munca și preocupările mele, ci și idea-
lurile noastre comune, contra reînvierii fascis-
mului, pentru o pace durabilă.

M. DANOS

Simon Wiesenthal

Sfârșitul lui Sami Rosenbaum

Capitol din cartea „Asasinii printre noi“

Pe vremea cînd îmi făceam studiile mi se întimpla desori să petrec câteva săptămîni la Zakopane, mic orașel din Carpații polonezi. Vara mă bucuram de păduri, de soare și de liniște, iarna, pantele erau minunate pentru ski. Azi, Zakopane a devenit din nou o stațiune a sporturilor de iarnă, foarte frecventată. Nu departe se găsește micul orașel Rabka. Aici trăia altădată un băiețel pe care îl chema Sami Rosenbaum. Prima oară am auzit vorbindu-se despre el de la doamna Rawicz, din Rabka, care venise să mă vadă la birou, într-o dimineață de septembrie a anului 1965. Am căutat atunci martori în măsură să depună mărturie la un proces, care trebuia să aibă loc în Germania, despre crimile naziste din Rabka.

Doamna Rawicz îl cunoscuse bine pe Sami Rosenbaum. „Un băiat plăpînd, spuse ea, cu obrazul palid, fin și cu ochii mari, negri. Părea mult mai în vîrstă decît era, ca ațiția copii care au cunoscut viața prea de timpuriu și n-au ris niciodată prea mult.“

În 1939, Sami avea nouă ani cînd nemții au intrat în Rabka, imediat după primele zile ale campaniei poloneze. Viața a devenit un coșmar pentru evrei. Pînă atunci, totul fusese aproape normal...

Tatăl lui Sami era un croitor legat de muncă lui, care ciștiga puțin.

Familia trăia într-o mică locuință — două odăi și o bucătărie într-o casă mare, întunecată. Dar erau toți mulțumiți și foarte religioși. Sami învăța să spună rugăciunile. În fiecare vineri seara, după ce aprindea luminările acasă, se ducea la sinagogă cu tatăl lui. Mama și Paula, sora lui Sami, mai mare cu trei ani decît el, rămîneau acasă să pregătească masa. Dar după ocupația germană, această viață nu mai fu decît o amintire. În 1940, SS-iștii creară o „școală a poliției“ în fostele barăci ale armatei poloneze, situate în pădurile învecinate. Nu era o școală obișnuită. Era un centru pentru viitoarele cadre de ucigași SS-iști. Prima fază a exterminării. Execuțiile erau făcute pe secțiuni de SS-iști care își ucidau victimele. Uneori trebuiau să omoare 30, chiar 100 sau 150 de persoane pe zi. SS-iștii urmau un antrenament de călire. Trebuiau să devină insensibili la vederea singelui, la tipetele sfîșietoare ale femeilor și ale copiilor. Treaba trebuia îndeplinită cu minimum de agitație și maximum de eficacitate. Era ordinul Führerului — „Führer = Befehl“.

SS *Untersturmführer* Wilhelm Rosenbaum din Hamburg fusese numit comandantul școlii. Rosenbaum era un adevărat SS-ist: cinic, brutal, convins de „misiunea sa“. Avea obiceiul să cutreiere străzile orașului înarmat cu o cravașă. „Cînd îl zăream pe străzi, ne era atît de teamă, că alergam să ne ascundem sub pervazuș ușișii celei mai apropiate“, își amintea doamna Rawicz.

La începutul anului 1942, SS-istul Rosenbaum ordonă tuturor evreilor din Rabka să se prezinte la școala din oraș pentru a „se înscrie“. Ei știau ce însemna această expresie. Bolnavii și oamenii mai în vîrstă vor fi deportați. Ceilalți vor fi puși să muncească pentru SS-iști și Wehrmacht, ori unde ar fi fost trimiși.

După terminarea înscrierii, SS *Untersturmführer* Rosenbaum își făcu apariția în sala de clasă, însoțit de cei doi adjuncți, Herman Oder și Walter Proch (atît unul cit și celălalt s-au numărat printre primii mei „elienți“ de după război). L-am regăsit pe Proch în 1947, la Blomberg-Mondsee, un sat în apropierea Salzburg-ului. El a fost condamnat la șase ani închisoare. Oder, tot austriac, a fost arestat în vila din Linz, pe care o „rechițiționase“ de la fostul ei proprietar, un evreu. Mai tîrziu, americanii i-au dat drumul și azi este un om de afaceri prosper în Linz. SS-istul *Untersturmführer* Rosenbaum dispăru după război, dar continua să figureze în fruntea listei mele

de „persoane căutate“.

În clasa școlii din Rabka, SS *Untersturmführer* Rosenbaum parcurse cu privirea lista cu numele evreilor. „Deodată izbi cu putere cravașa de masă — continuă doamna Rawicz. Am tresărit cu toții ca și cînd am fi fost loviți. Rosenbaum urlă: — Ce înseamnă asta! Rosenbaum! Evreu! Cum îndrăznesc blestemații ăștia de evrei să-mi poarte numele? Bine, o să mă ocup eu de asta!“

SS *Untersturmführer* Rosenbaum ar fi fost și mai mirat, desigur, dacă i s-ar fi spus că frumosul lui nume german este indeobște socotit un nume evreiesc, cu toate că nu toți Rosenbaumii sînt evrei.

SS-istul zvîrlî lista pe masă și se năpusti afară. Din ziua aceea toată lumea știa la Rabka că pe Rosenbaumi îi așteaptă moartea. Nu era decît o chestiune de timp. Se

și-a scos revolverul și l-a ucis pe croitorul Rosenbaum. A tras de două sau trei ori. Eram atît de îngrozit, încît nu eram în stare să aud împușcăturile.

SS-iștii veniseră într-un mic camion să-i caute pe Rosenbaumi acasă. Croitorul, soția și fiica lor își luau tocmai micul dejun în odaia din fața. Sami era plecat la cariera de piatră din Zakryty, unde fusese trimis la muncă obligatorie, după ce împlinise doisprezece ani. Toți adulții evrei trebuiau să muncească și Sami era acum clasat în categoria bărbaților. Dar era slab și subalimentat. Nu putea face mare lucru decît să sorteze pietre și să le încerce pe cele mai puțin grele în camion.

SS-iștii dădură ordin unui polițist evreu neînarmat să meargă să-l aducă pe Sami de la carieră. SS-iștii se slujeau atîs de polițiști evrei pentru arestarea coreligionarilor lor, cînd erau prea ocupați cu programul de studii la școală. Omul acesta povesti apoi servitoarei evreice ce se întîmplase. Se dusesse la Zakryty într-o căruță, oprise calul și-i făcu semn cu mîna, lui Sami, să se apropie. La carieră toți s-au oprit din lucru și muncitorii evrei ca și gardienii SS-iști priveau. Sami puse în camion bolovanul pe care îl ținea în mîini și se îndreptă spre căruță. Știa ce urmează.

— Unde sînt ceilalți? îl întrebă pe polițist? Tata, mama, Paula, unde sînt?

Omul nu răspunse și se mulțumi să clatină din cap. Sami înțelese.

— Sînt morți, spuse el încet. Știam de multă vreme ce ne așteaptă. Din cauza numelui nostru, Rosenbaum.

ÎNȚILNIRE EMOTIONANTĂ

Un grup alcătuit din 54 femei și bărbați din R. F. a Germaniei, care în anii nazismului au căutat să atenueze suferințele concetățenilor lor evrei a întreprins recent o călătorie în Israel. În afara aspectului turistic, această călătorie a avut și unul profund uman: fiecare dintre cei 54 era așteptat de cei pe care i-a salvat de la moarte. Întîlnirea a fost dintre cele mai emoționante, fiind pe larg relatăată în paginile ziarelor.

EVOCARE A MARTIRIULUI

Pe scena Academiei de artă din Berlinul occidental a fost pus în scenă spectacolul dramatic „Eli“, de poeta Nelly Sachs, laureată a premiului Nobel pentru literatură. „Eli“ este o evocare a martiriului evreiesc de-a lungul vremurilor.

Polițistul înghiți în sec, dar Sami nu-l observă.

— Și acum ai venit să mă ici, spuse el cu cea mai mare simplitate, fără emoție în glas. El înaintă și se așeză alături de polițist.

Acesta din urmă nu putea rosti nici un cuvînt. Se așteptase să-l vadă pe băiețel plîngînd sau încercînd să fugă. La duce se gîndise cum ar putea să-l prevină pe băiat, să-l facă dispăru în pădure. Acum era prea tîrziu. Cei doi gardieni SS-iști îi supravegheau.

Polițistul îi povesti lui Sami ce se întîmplase. Copilul întrebă dacă n-ar putea opri o clipă căruța în fața casei lui. Ajuns acolo, el coborî, intră pe ușa principală, pe care o lăsă deschisă, aruncă o privire pe masă și pe ceștile de la micul dejun, pline pe jumătate, privi pendula: era ora trei și jumătate. Tata, mama și Paula erau de acum îngropați și nimeni nu aprinsese luminări pentru ei. Încet, metodic, Sami strînse de la masă și așeză sfîșnicele.

— De afară îl observam pe Sami, a povestit apoi polițistul servitoarei. Își pusese tîchia și aprinsese luminările, una cite una. Două pentru tata, două pentru mama, două pentru Paula. Apoi se rugă. Vedeam cum i se mișcau buzele. Spunea *kadiș* pentru ei. Tatăl lui Sami spusese totdeauna *kadiș* pentru părinții lui și copilul învățase rugăciunea. Acum era singurul bărbat din familie care mai era încă în viață. Stătea acolo calm, privind prin cele șase luminări. Polițistul văzu de afară cum Sami clatină din cap, ca și cînd și-ar aminti deodată ceva. Apoi mai puse două luminări pe masă, luă un chibrit, le aprinse și se rugă.

— Băiețelul știa că se și poate socoti mort, avea să povestească mai tîrziu polițistul. De aceea a aprins ultimele două luminări și a rostit cu glas tare *kadișul* pentru el însuși.

Cînd ieși din casă, Sami lăsă ușa deschisă și veni să se așeze liniștit lîngă polițistul care plîngea. Copilul nu se tînguia. Polițistul își șterse lacrimile cu dosul palmei și smuci de hături. Lacrimile îi curgeau mereu. Băiețelul nu spunea nimic, dar își puse prietenos mîna pe brațul omului, ca și cînd ar fi vrut să-l îmbrățească, să-l ierte că-l duce. Se îndreptau spre lumină. SS *Untersturmführer* Rosenbaum și „studentii lui“ îl așteptau pe Sami.

— Repede, repede! urla SS-istul.

— I-am spus doamnei Rawicz că încă din 1946 auzisem vorbindu-se despre această școală a poliției. Cu cîtiva ani în urmă înaintasem autorităților din Hamburg toate faptele și mărturiile privitoare la SS-istul Wilhelm Rosenbaum. Această relatare a constituit o mărturie suplimentară.

— Unde-i acum SS-istul Rosenbaum? mă întrebă ea.

— A fost arestat în 1964 și așteaptă în închisoare să fie judecat.

Ea făcu un gest.

— La ce ar servi asta? Ei toți sînt morți. Iar ucigașii lor trăiește.

Apoi semnă depozitia.

— N-are nici un rost, adăugă ea.

Numele lui Sami Rosenbaum nu figurează pe nici un mormînt. Nimeni nu și-ar fi amintit de el, dacă o femeie din Rabka n-ar fi venit la biroul meu. Dar în fiecare an, într-o zi din iunie, aprind pentru el două luminări și spun *kadiș*.

"CINTECUL INTERRUP"

Viata tradițională a unui țig evreiesc din răsăritul Europei din preajma celui de-al doilea război mondial va fi evocată în cadrul unui film artistic în curs de realizare în S.U.A.

Regisorul Nathan Cohen își propune să facă să re-trăiască pe ecran oamenii, instituțiile unui asemenea țig, să sugereze atmosfera sa caracteristică. De asemenea, va căuta să infățișeze cu mijloace artistice proprii celei de-a șaptea arte felul cum oamenii acestui țig au fost cuprinși în viltoria cumplită a celui de-al doilea război mondial, însoțindu-i pe drumul calvarului, până la sfârșitul amar. Într-un fel, filmul va fi un monument închinat memoriei acestor martiri.

MELODII SEFARDE

Societatea pentru studii iudaice din Londra a organizat o sesiune publică pe tema "Melodii sefarde". Au fost prezentate referate despre folclorul creat în decursul veacurilor de evreii pe care Inchiziția i-a izgonit, în secolul al XV-lea, din peninsula iberică.

Conferințele au fost însoțite de exemplificări muzicale.

DOCUMENTE DESPRE CRIMELE NAZISTE

Oficiul central pentru cercetarea crimelor de război săvârșite de naziști, organism de stat cu sediul la Ludwigsburg (R. F. a Germaniei) a primit din partea arhivelor de stat din Moscova un dosar de o mie de pagini cu documente referitoare la fărâdelegile comise pe teritoriul sovietic vremelnice ocupat.

COMUNITATEA DIN PORTUGALIA

Obștea din Portugalia numără în prezent circa 800 suflete. La Lisabona există două temple, unul sefard, celălalt askenazit.

SEMINAR DE IUDAISTICĂ

Sub auspiciile Federației comunităților evreiești din Iugoslavia s-a ținut la Belgrad un seminar de iudaistică. Printre temele abordate au figurat chestiuni din domeniul istoriei, culturii și tradiției.

Seminarul a suscitat un viu interes.

VESTIGII IUDAICE PE INSULA JAMAICA

Primele familii de imigranți evrei s-au stabilit pe insula Jamaica în secolul al XVII-lea. Ei au creat o mică obște, au pus bazele unui lăcaș de

rugăciune, apoi unui cimitir, respectând în noua patrie tradiția și obiceiurile strămoșilor. Despre istoria acestei comunități mărturisește, între altele, cimitirul din orașul Port Royal. El este socotit monument istoric.

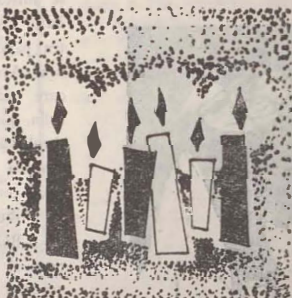
JUBILEUL CORULUI DIN LOS ANGELES

Corul popular evreiesc din Los Angeles (California) a sărbătorit 40 de ani de existență. Cu acest prilej a fost organizată o sesiune jubiliară consacrată folclorului muzical evreiesc.

Numeroase organizații și personalități au adresat saluturi formației corale din Los Angeles.

CASA ÎNVĂȚĂTORULUI DIN BUENOS AIRES

Cu cei peste 300 000 membri, comunitatea din Buenos Aires este nu numai cea mai mare din America latină, ci

totodată una din cele mai înfloritoare din lume. Aici există, între altele, o rețea dezvoltată de școli și instituții de învățământ, de la formele elementare până la instrucția superioară. De curând, conducerea obștei a hotărât să construiască o Casă a învățătorului, menită să înlesnească apropierea dintre membrii corpului didactic.

PRIETENII LIMBII IDIȘ

"Iugentru" se întărește asociația prietenilor limbii idiș din diferite țări ale lumii. De curând la New York a avut loc a V-a conferință a acestei asociații. Au fost prezentate o seamă de referate lingvistice. Delegații veniți din diferite centre din S.U.A., precum și din Canada și Australia au relevat interesul crescând pentru limba și literatura idiș ce se constată în special în rândurile unor cadre universitare.

RECITAL DE MUZICA EVREIASCĂ

Cântăreața Clementine Schermel a întreprins un turneu în mai multe orașe și stațiuni balneare din Caucaz unde a prezentat un recital de muzică populară evreiască.

Programul s-a bucurat de mult succes.

FUNDAȚIA SCHINDLER

Oscar Schindler este unul dintre germanii care pici în anii cei mai întunecați ai nazismului nu a abdicat de la principiile nobile ale umanismului. Cu riscul vieții, d-sa a salvat de la moarte sute de concetățeni evrei. Aceștia nu și-au uitat binefăcătorul. "Evreii Schindler", cum își zic între ei, s-au reunit recent la Los Angeles (cei mai mulți s-au stabilit între timp în S.U.A.) adoptând hotărârea de a pune bazele unei fundații care să poarte numele salvatorului lor.

CONDAMNAREA UNUI CRIMINAL DE RĂZBOI

În satul Petrovskia din regiunea Harkov s-a desfășurat procesul unui anume V. N. Klimov care în anii ocupației naziste s-a pus în slujba S.S.-iștilor participând la masacrarea populației civile. Până anul trecut Klimov a trăit sub un nume fals izbutind astfel să se sustragă pedepsei.

Peste 80 de martori au depus mărturie împotriva acuzatului, relevând aspecte diferite ale monstruoasei sale activități. Tribunalul a pronunțat un verdict de condamnare la moarte.

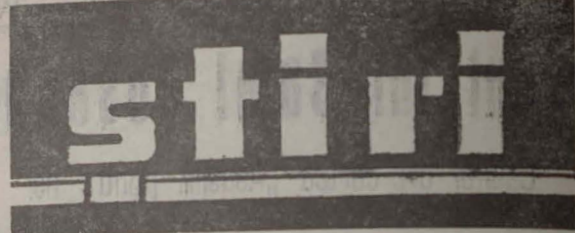
CINE A APARAT MASADA?

Disputele pe teme arheologice pot fi la fel de pasionante ca și cele pe probleme de actualitate. Cel puțin așa ni se pare controversa care opune pe doi savanți de renume: unul dintre ei fiind prof. Ygal Yadin de la universitatea din Ierusalim; celălalt — dr. Solomon Zeitlin, profesor la *Yeshiva* — institutul de învățământ religios superior din Philadelphia.

Obiectul disputei? Evenimentele istorice desfășurate acum aproape două mii de ani la Masada, cetatea din nordul Galilului. După cum se știe, aici au avut loc lupte crâncene între legiunile romane și iudeii răsculați. După o rezistență diră și cu totul disproporționată, ultimii 960 apărători ai cetății s-au sinucis până la ultimul om, preferând moartea robiei. În mod tradițional se consideră că acești neînfricați luptători au fost zeloți. Aceasta este și părerea profesorului Yadin, care a efectuat săpături între anii 1963—1965 scoțind la iveală un mare număr de relicve.

"Nu zeloții, ci sicarii, un grup de răvrâțiși și extremiști, au fost acei care au luptat și au murit la Masada", e de părere dr. Zeitlin. Această părere, eruditul de la Philadelphia a emis-o într-un recent articol apărut în publicația "Bitzaron". Autorul are o atitudine critică față de sicarii, pe care-i socotește într-o mare măsură responsabili pentru tragicul deznodământ de la Masada.

Ultimul cuvânt nu a fost, firește, spus în această pro-

blemă, rămânând ca cercetările ulterioare să confirme sau să infirme acest punct de vedere.

Menționăm că acesta nu este unicul caz în care părea dr-ului Zeitlin se deosebește de a majorității savanților. Așa de pildă d-sa contestă și exactitatea datei care a fost stabilită pentru redactarea manuscriselor descoperite la Marea Moartă.

UN DOCUMENT VALOROS

Arhiva secției canadiene a Congresului Mondial Evreiesc a achiziționat recent un document valoros. Este vorba de copia unui act oficial din 23 noiembrie 1765, care pare a fi una din cele mai vechi referiri oficiale cu privire la așezarea evreilor în această țară. Documentul atestă concesionarea unei proprietăți funciare în Quebec City lui Samuel Jacobs, sosit în Canada în anul 1759. La arhiva națională a Canadei se păstrează memoriile acestuia, redactate în limbile ebraică, idiș, germană și engleză.

ÎNVĂȚĂMINTUL TRADITIONAL ÎN S.U.A.

"Tora și tradiția" este un așezământ care se ocupă cu organizarea învățămîntului religios, în limba ebraică, în sinul obștei din S.U.A. Această instituție întreține o rețea de 393 de școli, la care urmează circa 70 000 elevi. Recent, "Tora și tradiția" a aniversat 25 de ani de existență.

PREMIU LITERAR

Scriitori evrei din Anglia, Franța, Israel și S.U.A. s-au întrunit la sfârșitul lunii trecute la Londra spre a decerna premiul instituit de președintele Federației mondiale a foștilor deținuți de la Bergen-Belsen. Acest premiu se acordă celei mai bune cărți despre holocaust.

MONUMENTUL MARTIRILOR

La Muzeul de artă modernă din New York a fost expusă macheta (1,83 m) monumentului închinat celor 6 milioane

de martiri evrei exterminați de naziști.

Executat de arhitectul Louis Kahn, monumentul va fi ridicat în Battery Park din New York.

Un număr de peste 50 de organizații evreiești au contribuit la colectarea fondurilor necesare pentru construirea monumentului.

POETI FRANCEZI ÎN LIMBA IDIȘ

O amplă antologie a poeziei franceze a apărut recent în traducere idiș. În cele peste 500 pagini ale volumului, tipărit în excelente condiții grafice, sînt cuprinse cele mai reprezentative poezii de Ronsard, Hugo, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Valéry, Apollinaire ș.a. Autorul traducerii este M. Litvine. Cartea a apărut în editura revistei "Unzer Kyum" din Paris.

BIBLIA ÎN EDITIE DE LUX

Editura Ursus-Press din Düsseldorf și-a propus să editeze cărțile Bibliei în ediție de lux, cu ilustrații ale unor proeminenți artiști plastici. Recent a apărut "Cîntarea cîntărilor", în traducere germană a scriitorului Max Brod.

ISTORIA EVREILOR DIN CANADA

Departamentul științelor sociale de pe lângă guvernul canadian a alocat un fond special pentru finanțarea cercetărilor privind istoria obștei evreiești din această țară. Lucrările au și început și se desfășoară sub egida Congresului Mondial Evreiesc.

ANIVERSAREA UNEI REVISTE

Revista bilunară "Vanguard" ce apare la Londra sărbătorește 20 de ani de apariție. Evenimentul este consacrat de celelalte publicații evreiești din Anglia.

SEARĂ CULTURALĂ LA TOWN HALL

În marea sală Town Hall din New York a avut loc o seară culturală organizată de mai multe organizații evreiești în memoria pastorului Martin Luther King. Pe scenă s-au produs actori și cîntăreți evrei și negri.

Această manifestare se încadrează în ciclul menit să contribuie la apropierea dintre cele două comunități.

פונעם בוקארעשטער יידישן

מלוכה טעאטער

מאָדערניזירן, וויפּל מ'זאָל נישט אריינברענגען נייע מיטלען אין איר אופירונג, מוז מען איבער- נעבן א מולטיטע סביבה אין וועל- בער די אקציע שפילט זיך אָפּ, אנדערש איז דאָס שוין נישט דער "דיבוק".

נעמאָנט זענען מיר דאָך נישט סיי עטאטער קריטיקער - קאָ מען זאָגט איר דאָ האָט יעדער געטעבן איש לפי כוחו. איינער טער, דער אנדערער ווייניקער, איז איין סצענע מער געלונגען.

סצענע פון "דיבוק" אין בוקארעשטער יידישן מ'לוכה-טעאטער

אוי מיינען מיר און - ס'ווייזט אויס - אז איר די איז געווען די מיינונג פון דער עטאטער אפירונג, פון דעם רעזשיסער. און מ'דארף זאָגן אז אין דער הינזיכט איז דער רעזשיסיר געווען גוט צו נעבן א גוטן ספעקטאקל. היינט שווארצמאן האָט געטעבן די סודים אויף זיין מאָט. דאָס הייסט נישט.

האָט מ'אין שייך די אינטער- פרעסאציע - לויט זיי מיר האָבן

אין ראם פון די וועלכע דאָס איזערענישע פרימאָרגען, האָט דאָס בוקארעשטער יידישע מ'לוכה-טעאטער איינגעפירט דעם 9טן פעברואר 1969, צום אָפּמערקן דעם 60סטן יאָר- מאָג פון דער משה-רבי'ס שפראכע-פערענען, א לעקציע מיטן מיטל, "ווי האלט עס מיט יידיש אין דער וועלט". די לעקציע האָט געהאלטן הער שמואל רובינגער. אויף דעם סוביעקט האָבן מיר שוין געשריבן און ס'איז דאָס זיך נאָך אָפּצושטעלן. אין היינטיקן וועלט האָבן מיר געשטראָכט אַרבעטן, וועלן מיר אין א קומענדיקן נומער נעבן א קורצן באַריכט וועגן דעם ענין.

לעבן בערטיש

פאר פסח

פריילינג-ווינטער, זיבער שטעסער, פליסן, שוועבן פריש און ריי, און די זון שיינט אינעם דריטן וו' א קינדערשטער חו.

אָפּ וועגן אלע פענסטער, מיר און מירער וועגן ברייט, איז די וויינעלע סאטע ברייט, ציען פירזענע, הענגן ברייט.

סטענעס הענגן אויף די שטריקלעך, נאָכטע זיי טראָגן סוויזע לאסטע, "נעסער - פילן זיך די אלטע, ניער - וויין אויס זי שטאטעס.

און מע לופטערס, און נע פראָשטעט, און ס'וועט קיין עין הרע, דאָ איז שוואַרצט, דאָרט איז דאָס - וווּ מ'שטייט איז אַרע קאָרע.

אין דער גאס א פארגעניגן, רעדלעך יידן, ווי ביי זמירות, חשבונעס דעם פרייז פון וויינעלע, און פון חצות און פון שמירות.

אין דער אונטערנאס בייט שפעט, גיין די ווערעטעס, ווייט דער צווייט, "ינגע מיינלעך ווי די בלונזען, דאָרט נאכא, א יאָרד.

פעסלעך, ברייטלעך, טעפ און שיעל, סובלען און ווידער שווענעלע - וועגן נשר, וועגן פסח, און דעם שפעט זיי דערטרענקעל.

וועלכער איז א חובבישער פון דער ליבערער פארשטער, דער דאָזיקער קאמפאזיטאר פאלק תקופה, וואָס דאָס יידישע פאלק האָט דורכגעקומען, און וועלכע האָט אריינגעשריבן אַזער דאָס מויראָסעטע גאָס אין אונדער- מוויזע-דאָזיקער לאנגער מאָר- טייער-געשעכטע. "ס'האָט זיך קינער פון די רבי'ס, די צדיקים, נישט געוואָלט אין נישט געלאָזט זיך צעמיטלן פון די ערשט וואָס זענען געווען פארמישט צום אומקום. האָט ס'האָבן א סך פון זיין, זיך גע- קאנט ראטעווען, האָבן זיי נישט געוואָלט און גענומען אויף זיך דעם גור אומקומען מיט אלעמען, תזירום האָבן פאר רבי'ס גי- שפּרייט ביטלען מיט גאָר, מיט צירונג, ווי אומצוהיילן פון די מביאים און זיי האָבן זיך נישט געלאָזט אויסלאזן, נישט געוואָלט בלייבן לעבן. ס'איז אויך געשען וואָס האָט דעם זענען, פאר א הונד, געקומען מיט דעם גאָר, ארויסצו- ראטעווען ווער רבין פון א פאר- לאדענע וואָס צו די נאז-מערן און צו ברענגען אים אי- בלויז דער גרענעץ, און ער האָט נישט געוואָלט הערן און גי- עפּילן נישט אויף כוח, און ער האָט אים אפּגליבן צו מילן דעם גורל וואָס אלע, צו שפּארן איינזעם מיט אלע... ר' יואלשעט גראַדושיצער און געגאנגען צו די גאָמאטערן כשרות ובוטרה, זינגענדיק אים מאַסין מיט א התלהבות וואָס

„מלכות“ ברוך האגער, צו זיין ווערן א בן-שבעים

אָס אין דעם דאָזיקן פּריאָר האָבן איר זיך באקענט מיטן פּרינציפ, ברוך האגער, וועגן וועל- כן איר האָבן געוואלט, אז ער וויל, ווי היום ראכנוואָ, היינט פראָשטער און דער וועלכער איז אונזערשטעט, פאָטל סאקציע, וואָס האָט דאָ אַרויסגעגעבן א בוך לידער, אונזער דעם פּויל- „רעדאָר“, „כערל שנאבל, וואָס האָט אַרויסגעגעבן א בוך, וואָס בילדער“, דער טראַגיש אומ- געקומענער ערשטן רייזע, וואָס האָט דאָ אַרויסגעגעבן זיין בוך לידער, „אין שכינת דאָר“, און פראָזאיקער י. נאָקיר און ערשטער קאָמפּער א. א. דאָ האָט איר צו זענען צוויי מאָדראַטע דער באַוואוסטער פראָזאיקער, משה אלטמאן, האָט דאָ אַרויסגעגעבן צוויי בוכער „די ווינער קארעסע“ און „משה פּויליש“, אין וועלכע ער האָט זיך קונה-שם געווען, און וועלכע האָט איר אויסגע- געגעבן מיט זינע איבערשטאמטע לעקציעס. דאָ האָט ער זיך צוויי אונדער אַרומגעגעבן זיין בוך לידער, „שפּעס און פראָזא“ און עס איז אויך רעדענדיק, „אין ביקלס, ערשטער באַרע עסמען“, אין זיין ארומ ווי און איינע מאָג געסן בוך באַלאדן. שטערן אויפן דאָר.

צו אונדז קיין בוקארעשט, פלעגט איר, פון צוויי צו צוויי, אראָפּקומען דער ארז שבתורה, אלעווער שטיינדיקע וואָס אלע אונדז משה זיין מיט וועגן אַרומגעגעבן לעקציעס און אויך רעדענדיק, „אין ביקלס, ערשטער באַרע עסמען“, אין זיין ארומ ווי און איינע מאָג געסן בוך באַלאדן. שטערן אויפן דאָר.

דער העברעישער שרייבער א. שטיינמאן, האָט אַמאָל געשריבן

אין אַהליב פון די גאָס- ציקער יאָרן, וועגן שפּעטער אַרומגעגעבן א בוך, וואָס האָט דאָ אַרויסגעגעבן זיין בוך לידער, „אין שכינת דאָר“, און פראָזאיקער י. נאָקיר און ערשטער קאָמפּער א. א. דאָ האָט איר צו זענען צוויי מאָדראַטע דער באַוואוסטער פראָזאיקער, משה אלטמאן, האָט דאָ אַרויסגעגעבן צוויי בוכער „די ווינער קארעסע“ און „משה פּויליש“, אין וועלכע ער האָט זיך קונה-שם געווען, און וועלכע האָט איר אויסגע- געגעבן מיט זינע איבערשטאמטע לעקציעס. דאָ האָט ער זיך צוויי אונדער אַרומגעגעבן זיין בוך לידער, „שפּעס און פראָזא“ און עס איז אויך רעדענדיק, „אין ביקלס, ערשטער באַרע עסמען“, אין זיין ארומ ווי און איינע מאָג געסן בוך באַלאדן. שטערן אויפן דאָר.

הויסצווען ראָס האַטער
וון עס מיטצוברענגען;
(כ"ה) און עס נעמען אז
ווי האָבן מקריב געווען דעם
האָבן פאר נאָס און ער האָט
אויסגעפירט צו וואָס פון
האָטער און אויפן האָטער
וואָס און ווי האָבן אוי
עס;
(כ"ה) ווען ווי האָבן נע-
גירט און די וון איז ארויס
אויף דער ערד און די כסא-
ווען ווען זיך צענאָגען,
האָט דעם מייער פון גאָס
אָנגעצונדן דעם פאר און דאָס
נאָגען פאר פון ארום דעם
מזבח איז געבליבן פארוואַ-
נען;
(כ"ט) און די כהנים און
נאָגען פאר ווען נע-
פאלט און פאר פנים און
האָבן נעקענטע כיו דער מקריב

